

CULTURA CREȘTINĂ

revistă lunară

Redacția și Admini-
strația:
Baj (Transilvania).

Abonamentul:
Pe an 50 lei.
Pe șase luni. 25 lei.

Redactor responsabil:
Dr. Victor Macaveiu
BLAJ.

Contra divorțului.

Una din cele mai rușinoase răni ale societății noastre e divorțul. Se știe, cu câtă ușurătate se încheie și se desfac la noi căsătoriile. Persoane, care nu se cunosc în-deajuns, atrase de pasiuni sau cine știe ce capricii și interese trecătoare, se împreună fără ca să-și dea seama de importanța actului ce săvârșesc. Ne mai convenindu-le apoi traiul la olaltă, cu aceeași ușurătate și lipsă de serioșitate cu care s'au împreunat, se și despreună. Statul a venit să deschidă, și el, poartă largă divorțurilor, prin o lege specială. Această lege mulțumește, poate, deplin pe craidoni și pe aventurieri, dar ea nu poate mulțumi pe oamenii serioși, și mai ales pe bărbații de stat cari au la inimă interesele superioare ale țării. Aceștia toți își dau seamă cu Bonald că, dacă statul distruge familia, familia încă se răsbună, ruinând Statul! Mai mult trebuie să ne mirăm însă că și unii bisericieni români ortodocși au sprijinit și sprijinesc legea divorțului, în contra opreliștei fățișe a sfintei evanghelii: „Deci, ce au împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă!” (Matei cap 19, vers 6.) În Apus, chiar dacă bărbații de stat și-au uitat de sine și au legiferat în contra evangheliei și a bunului simț creștinesc, clericii n'au admis și n'au recunoscut nici când o lege a divorțului.

Mai nou însă trebuie înregistrate și alte acțiuni întreprinse contra acestei plăgi sociale. S'au făcut anchete și statistici, cari toate arată lămurit influența dezastruoasă a despărțeniilor.

Astfel, într'o minuțioasă statistică, făcută în Svițera timp de 14 ani, se arată că ditre 1000 persoane celibatate sunt 9

alienate; dintre 1000 căsătorite 7; dintre 1000 văduve 13,7; în sfârșit dintre 1000 divorțate 31,7. (Vezi comunicările baronesei de Vélard asupra chestiunilor privitoare la familie în societatea modernă, publicate în „Action sociale de la Femme et Association du Livre français“ No 5, Mai 1921 p. 90). Trebuie dovezi mai zdrobitoare împotriva nebuniei moderne a despărțeniilor, decât aceste cifre ce ni le înfățișează ospiciile de de alienați?

Dar mai sunt și alte fapte de înregistrat!

Principesa Bandini comunică în ședința din 13 Aprilie 1921 a societății Acțiunea socială a femeilor franceze, că legea divorțului a căzut cu rușine în Italia, în urma propagandei admirabil organizate a femeilor italiene. În adunări publice, în ziare, în adrese, în placate, în conferințe publice și în convorbiri particulare, dar mai ales în rugăciuni ferbinti către Cel de sus, ele și-au pus tot sufletul lor învâpăiat pentru a răsturna un proiect de lege îndreptat direct contra lor și a familiilor lor. Și au izbutit.

În Olanda se poartă de asemenea o înălțătoare luptă contra utilitarismului și a imoralității. Din fericire însă, femeile olandeze, îndeosebi cele catolice, în frunte cu M-me Steenberghe-Engseringh, își dau seama că ele, precum și fiilii și ficele lor nu pot fi fericiți prin o viață de lux și de plăceri, ci numai practicând virtuțile vor afla liniștea sufletească cerută. Idealul lor este să atace imoralitatea în rădăcinile ei cele mai adânci, să conducă din nou lumea la Hristos și pe Domnul Hristos să-L readucă în mijlocul lumii. Acest ideal e digul care desparte acțiunea lor feministă de toate celelalte curente, mai mult sau mai puțin destructive.

Succese considerabile au femeile franceze, care au organizat un consiliu „*Plus grande famille*“, cu scopul de a restaura demnitatea sanctuarului familial și a ordinii morale peste tot. Ele combat, mai ales din 1916, alcoolismul, propaganda neomaltusiană (pentru reducerea numărului nașterilor), avorturile, infanticidiile, licența și imoralitatea stradelor, etc. Ele pretind cu tărie revizuirea legii divorțului. Și judecând după succesul ce-l au până acum, fiindcă ele au impus unei legi nouă să facă deosebire între copii legiuți și nelegiuți. — o deosebire de importanță principiară — femeile franceze vor izbuti să impună și revizuirea legii divorțului, așa cum o cer

ele și o cere mai ales mințea sănătoasă și simțul nestricat al creștinului adevărat.

În Anglia până și șeful biseniciji anglicane, arhiepiscopul de Canterbury e contra legii divorțului și luptă alături de femeile catolice, precum scrie cu deosebită satisfacție Lady Austin Lee. Ea face și un mișcător apel către femeile creștine catolice din toată lumea, să se unească în combaterea divorțului prin cuvânt, prin fapte, prin exemplu și *mai ales prin rugăciune*.

Scepticilor li se va părea ridicolă o asemenea uniune, dar să nu se uite, că numai uniunea în inima lui Hristos va putea înlătura frontierele urii.

IOAN GEORGESCU.

Pagini de istorie.

Cumanii și episcopia lor.

(V.)

13. Cumanii și consolidarea imperiului româno-bulgar.

La 1195, Cumanii părăsesc Vlaho-Bulgaria de peste Dunăre, fiind chemați în Rusia de către Ruric, principele Chievului, care inaugura iarăș vechiul sistem rusesc, de a amesteca în războiul ucigător de frați și pe grozavii sguduitori ai imperiului bizantin. Ruric li aruncă asupra țării Cernigovului, pe care Cumanii o jăfuesc după obiceiul lor. La 1197 îi găsim tot în solda rusească, iar la 1198 li vedem pustiind atât de rău sudul Rusiei, încât Voevolod III Gheorghievici (1176—1212) și fiul său Constantin nu găsesc alt mijloc, spre a îndepărta acest biciu al lui Dumnezeu, decât întreprinzând o ofenzivă desperată, cu toată desbinarea și slăbiciunea internă a patriei comune. Ei se coboară deci în iarna anului 1198 cu o puternică armată în țara Cumanilor, înaintând până la Don, unde reușesc să bată pe barbari. Aceștia fug spre țările noastre, lăsând o mulțime de corturi în mâinile Rușilor¹⁾.

În primăvara anului 1199, luând cu sine un corp de Va-

¹⁾ Karamsin III (Paris 1819) 112—121.

lahi din țările noastre¹⁾, ei trec Dunărea, spre a veni în ajutorul prietenului lor, Ioniță sau Ioanițiu, care se lupta pentru consolidarea și întinderea imperiului româno-bulgar. Crescut și susținut de Cumani²⁾ și ținând în căsătorie o prințesă cumană³⁾, Ioanițiu reînnoește cu dânsii alianța încheiată de frații săi, permițându-le orișice împotriva împărăției bizantine.

La 23 Aprilie 1199, Cumani cu Valahii nord-dunăreni întreprind întâia invazie în Tracia de sud, pustiind orașele din drumul lor până jos la Rodosto, pe Marea Marmara. Inforcându-se apoi pe lângă Marea Neagră, ei se întâlnesc cu armata bizantină care apăra cetatea Vizia de lângă mare. După o vijelioasă încăierare, Cumani începură deodată să fugă în goană nebună, lăsând în urmă bogata lor pradă, spre a distrage pe dușmani. Aceștia, „după turbata și nevindecata lăcomie din fire a Romeilor“, se năpustesc asupra prăzii, fără a bănuși că fuga barbarilor era numai o cursă, iar prada — calul din Troia. Oprindu-se deci pe neașteptate, Cumani măcelăresc armata bizantină și iau înapoi toată prada?⁴⁾

Pe la sfârșitul verii aceluiaș an, hordele păgâne pornesc la o invazie „mult mai mare și mai înfricoșată, decât cele de mai înainte“. Impărțindu-se în patru oștiri, barbarii cutreeră toată Macedonia, prădând fără cruțare și milă orașele și suindu-se până și pe culmile munților, unde jăfuiau mănăstirile și ucideau pe călugări, fără a fi împiedecați de cineva în feroasa lor excursie⁵⁾.

¹⁾ Niketas Choniates, De Alexio Isaaci Angeli fratre, lib. II, 5 (Murnu 409): *Συβδαι* (Cumanii) *μετὰ πολίταις Βλαχῶν τὸν Ἰοργὸν διαβάριτες...* Atât textul cât și contextul ne silește să înțelegem aici pe *Valahii din stânga Dunării*, așa că participarea Românilor nord-dunăreni la desrobirea fraților sud-dunăreni este sigură. A. D. Xenopol, *Descălecarea Munteniei* (Iași 1911) pag. 7—8, tăgăduind această participare a Moldo-Muntenilor la răscoala Asenizilor, ignorează textul lui Niketas, deși îl avea sub ochi la *D. Onciul, Originele principatelor* (București 1899) 150, pe care-l impugnează tocmai în acest punct. În ediția a doua însă a *Istoriei Românilor* (vol. II, București 1914, pag. 312) e silit și Xenopol a comenta textul de sus al lui Niketas în sensul adevărat: „Valahii de cari e vorba aici locuiau la nordul Dunării, sălășluința Cumanilor“.

²⁾ N. Iorga, *Istoria Românilor*³ (București 1919) 48.

³⁾ Georgius Acropolita, *Annal. XIII*, în fine, ed. Migne, *Patr. Gr.*, ser. II, tom. 140 (Paris 1887) col. 1019—1020.

⁴⁾ Niketas Choniates, op. cit. lib. II, 5 în fine. Murnu 409—411.

⁵⁾ Idem, op. cit., lib. III, 2. Murnu 418.

A treia invazie are loc la 1201, când Valahii și Cumanii, călcând în picioare ținuturile cele mai frumoase și mai roditoare ale Traciei, înaintează până aproape de Constantinopol, fără a întâlni cea mai mică împotrivire: tristă dovadă a decadenței bizantine! Ar fi intrat și în capitala imperiului, dacă Roman, domnul Galiției, rugat de împăratul Alexie și de mitropolitul grec al Rușilor, n'ar fi intrat în țara Cumanilor, ușurând astfel situația bieților Bizantini, întru cât hordele cumane erau silite a părăsi Tracia, spre a alerga în apărarea țării lor amenințate prin incursia lui Roman al Galiției¹⁾.

Acesta alungase pe Ruric din țara Chievului și fusese primit de locuitorii capitalei cu brațele deschise ca un învingător. Era deci natural, ca principele isgonit al Chievului să ceară iarăși ajutor dela Cumanii, spre a-și recăștiga tronul uzurpat de ambițiosul și vicleanul Roman. Sosind deci hordele de peste Dunăre, ele-și curăță mai întâiu țara de Ruși, spre a veni apoi în ajutorul lui Ruric și a pedepsi pe Chieveni pentru legăturile lor cu prințul Galiției. Pedepsa a fost îngrozitoare. Toată furia sălbatecă a călăreților din stepe se năpustește asupra Chievului, care e luat printr'un asalt fulgerător; casele, bisericile și mănăstirile sunt devastate; bătrânii și neputincioșii, sugrumați; boierii, fetele, femeile, preoții și călugării, aruncați în lanțuri; numai neguțătorii au fost cruțați, în schimbul mărfurilor oferite. La urmă aprind și orașul. Gemetele celor ce muriau în flacări se amestecau cu bocetele celor ce erau scoși din oraș, spre a fi duși în robia cumană. Vechea capitală a Rusiei e distrusă cu toată splendoarea ei²⁾.

După dezastrul Chievului, Cumanii s'ar fi putut întoarce la Ioanițiu, dacă principele Galiției nu i-ar fi amenințat cu o nouă lovitură. În viclenia sa, Roman se împacă în curând cu Ruric și reușește să-l tragă în cursă, înduplecându-l să plece împreună împotriva Cumanilor. Astfel, în iarna anului 1202, cei doi aliați pornesc în contra păgânilor, pe cari îi alungă până la Trepol, luându-le o mulțime de prizonieri. Aici însă, prințul Galiției pune mâna pe Ruric, îl duce în lanțuri până la ruinele Chievului și, după ce l-a orbit, îl aruncă într'o mănăstire, făcându-l călugăr cu forța³⁾.

¹⁾ Niketas Choniates, op. cit., lib. III, 5. Murnu 425—6.

²⁾ Karamsin III, 128 și urm.

³⁾ Idem, ibid., pag. 128—131.

Intr'aceea, imperiul bizantin fiind în agonie, Ioanițiu putea să-și continue mai lesne opera de consolidare a împărăției sale, dupăce „aproape toată domnia din apus a Romeilor a surpat-o și stricat-o, spulberând-o prin războaie, pustiind-o prin năvăliri cumane și risipind-o în tot chipul“¹⁾. Primind diadema dela Pontificele Roman, și unindu-se în credință cu Sfântul Scaun, împreună cu clerul și poporul său, el scutură și ultima înrăurire bizantină și devine un suveran european, catolic²⁾. Nu încapă îndoială, că altul ar fi fost viitorul catolicismului în țările dunărene, dacă, după răsturnarea putredului imperiu bizantin, la 12 Aprilie 1204, Latinii, stăpâni la Constantinopol, n'ar fi avut lipsa de tact diplomatic și imprudența politică, de a nu recunoaște independența statului româno-bulgar și de a răspunde nepolitic și mândru la felicitările lui Ioanițiu, care le oferia ajutorul său împotriva Grecilor³⁾.

Din momentul acesta, împăratul româno-bulgar e pe picior de războiu cu Latinii, iar Cumanii apar iarăș pe scena tragediei balcanice. El chiamă din nou pe grozavii săi ocrotitori și aliați, și lupta începe mai întâiu prin stratagemascunse de surprindere a dușmanului: „Ioanițiu, venind cu oștile lui și cu ajutorul Cumanilor, cari erau aproape nenumărați, caută mai mult pe ascuns să lovească pe Latini“⁴⁾.

Înțelegându-se apoi cu Grecii răsturnați de Latini, Ioanițiu trece la atacuri fățișe împotriva desprețuitorilor săi, atacuri și lupte sălbătice, în cari rolul principal îl joacă aproape totdeauna Cumanii, cum putem vedea din însemnările contemporanului Choniates, cea mai mare autoritate istorică cu privire la înființarea și consolidarea statului româno-bulgar din sudul Dunării. Una din cele mai mari lovituri, cu urmări fatale pentru Latini, se dă lângă Adrianopol, la 15.

¹⁾ Niketas Choniates, Urbs capta, 9. Murnu 430.

²⁾ Hurmuzaki-Densusianu, Documente privitoare la istoria Românilor, I, 1 (București 1887) pag. 1—50.

³⁾ Niketas Choniates, op. cit., loc. cit.: În răspunsul lor către Ioanițiu, Latinii îi poruncesc »ca în scrisorile lui către Latini, nu ca împărat către niște prieteni să cuvânteze, ci ca o slugă către stăpâni; iară de nu, se vor scula asupra lui și vor prăda Mysia, pe care el pe nedrept a pus mâna, răsvrătindu-se împotriva stăpânilor săi Romei, și-l vor face iară să fie ce a fost înainte«.

⁴⁾ Idem, ibidem. Murnu 431.

Aprilie 1205. Atacul pornește de la istețul general cuman Coța trimis de Ioanișiu în ajutorul Grecilor din cetate, împresurați de Latini. La furtunosul atac al Cumanilor, Latinii de sub zidurile Adrianopolului se aruncă cu aceeaș vitejie asupra dușmanilor, fără a cunoaște planurile acestora; atunci, generalul cuman cu ai săi o rupe la fugă, săgetând înapoi din goana scăpărătoare a cailor; și, pe când barbarii „înaintau repede, căci erau mai sprinten înarmați și călărau pe cai mai iuți de picior, călăreții Latini pe neștiute bătură cale foarte lungă și ajunseră din prostie la locurile, unde erau pregătite cursele dușmanilor ce stăteau la pândă. Și într'acest chip dădură peste oștile odihnite ale Cumanilor, tocmai când ei erau slăbiți de drum și caii le erau cu totul ruși de oste-neală, și fură cuprinși ca într'o mreajă, căci Cumanii i-au împresurat din toate părțile. Și dându-se luptă de aproape, Latinii înghesuți fiind de mulțimea Cumanilor, erau răsturnați de pe cai, căci fiecare din ei lupta cu mai mulți. Și tot cu seceri și lațuri îi apucau de grumazi pe acești oameni îndărătnici și le ucideau caii, căci întocmai ca un nour negru și des învăluindu-i Cumanii, nu puteau Latinii nici să se desfășure și nici să fugă. Și a pierit acolo floarea cetelor latine și toți cei vestiți în războiul cu suliți. Căzut-a și contele Ludovic de Blois și Balduin fu prins și dus de viu în Mysia, unde fu pus în lanțuri și aruncat la închi-oare în Târnova¹⁾, capitala imperiului româno-bulgar²⁾). Astfel fu pedepsită de Ioanișiu prin Cumanii mândria nesocotită a Latinilor, prin dezastrul armatei și prinderea împăratului lor Balduin de Flandra²⁾).

A doua lovitură dată Latinilor de către împăratul din Târnova Mysiei urmează îndată după dezastrul de lângă Adria-

¹⁾ Idem, *ibid.*, 10. Murnu 433—4. Anul și ziua biruinței cumane, tot acolo, 11 (Murnu 435): »La 15 Aprilie 1205, Latinii fură bătuti de către Cumanii«.

²⁾ Despre participarea Valahilor la această luptă ne dau mărturie izvoare *latine*, din cari știm că la Adrianopol s'au luptat 14.000 de Cumanii: N. Iorga, *Istoria Românilor din peninsula balcanică* (București 1919) 23. — Hurmuzaki-Densusianu, *Documente*, I, 1 (București 1887) 51—2: »irruit subito *Blachus ille Iohanitus* in nostros cum multitudine barbarorum innumera, *Blachis* *vide* icet et *Commannis*«, scrie fratele împăratului latin către papa.

nopol. Ioanițiu „dă Cumanilor să prade toate târgurile din apropierea Bizanțului, cari erau birnice Latinilor. Cumanii nimiciau tot ce aflau în cale, și pe unii robi mai arătoși la chip după biciuire îi spânzurau, închinându-i zeilor lor¹⁾. Astfel, biruatorii dela Adrianopol ajung pentru a doua oară în preajma Constantinopolului.

A treia lovitură o dau Cumanii, pe când Ioanițiu cuceria și distrugea cetățile Latinilor. Așa, când împăratul român cucerea orașul Serres din Macedonia, aliații acestuia păziau drumurile, pentru a împiedeca orice ajutor latin împotriva cuceritorului din valea Strimonului. Rău a pățit-o Bonifaciu de Montferrat, care alergă în sprijinul celor împresurați la Serres, căci Cumanii îl surprind, îl năpustesc și-l cotropesc din toate părțile, „întocmai ca niște roiuri cari se văd ieșind din stupi și ca niște viespi cari zboară din viesparul lor“. Bietul Bonifaciu abia scăpă cu vieață, fugind la Salonic, capitala ducatului său, pe când Ioanițiu, ocrotit de Cumanii săi, cuceria Veria și alte orașe din Macedonia, înaintând spre Salonic. Drumurile erau așa de bine păzite de către Cumani, încât din cei ce veniau în ajutorul Latinilor „mai toți periau de cetele Vlahilor și Cumanilor, de cari se loviau pe drum“²⁾.

Groaza și pustiirea a ajuns culmea în primăvara anului următor (1206), când domnul româno-bulgar „în furia lui, dete drumul roiurilor de oștiri cumane, cari, în mulțimea lor, păreau ca florile de primăvară. Unii, asemenea armiiilor de furnici cari mișue prin arii, au împresurat Adrianopolul; iar alții, apropiindu-se de Rusion, siliră să iasă împotriva lor oastea latină ce era de apărarea cetății“. Armata vestitului Thierry e sdrobotită; „căzură mai toți Latinii, după multe fapte viteze“. Alte horde cumane cuceresc orașul Apros de lângă Marea Marmara, dărâmându-l în întregime și ducând în robie, cu mâinile legate la spate, pe cei rămași în vieață. După ce bat în drum o altă armată latină, Cumanii distrug Rodosto de pe țărmul aceleiaș mări, repetând înfiorătoarele scene dela Apros. Urmează cucerirea, cotropirea și distrugerea celorlalte orașe maritime — Perinthos, Daonion, Arcadiopol, Mesene, Tzurulos și Athyra. Aici cruzimea cumană ajunsese la culme, „căci nu numai bărbații și femeile parte fură uciși, parte luați în robie,

¹⁾ Choniates, Urbs capta, 11. Murnu 435.

²⁾ Idem, ibid., 11—12. Murnu 438—441.

dar nici pruncii sugari nu scăpară de moarte, ci ca iarba și florile fură secerăți. Și ce era încă și mai vrednic de jale, aceste lifte neîmblânzite, apucând la vreme țărmurile și ieșind în calea celor ce fugiau într'acolo, pe unii îi tăiau, pe alții îi târau înapoi, și pe alții iară îi siliau să se arunce în adâncul apelor. Și puțini cari găsiseră luntri putură să scape. Unii chiar, când intrau în luntri, lunecau și cădeau în mare. Atât de strașnică și feliurită era urgia și aproape deplină stingerea celor de acolo. Apoi barbarii apucând înainte în pâlcuri și tabere, ca o înviforată vijelie, risipiau totul, sau, drept un foc ce arde codrul, au prăpădit tot ce au găsit în cale. Și din toate nimic nu era necercetat și nejăcuit, afară doar de Vizia și Selivria, cari singure din cetățile cele foarte multe și mari rămăseră neprădate și nesurpate de Cumani. Căci ele singure nu numai prin tăria zidurilor cu cari erau încunjurate, ci mai ales prin așezarea lor s'au smuls dela desăvârșita lor pieire". Pustiirea ajunsese până sub zidurile Bizanțului. „Dar Cumanii puțin au zăbovit în părțile apropiate de Constantinopol; adeseori în goana luptei au venit chiar până la ziduri, ba uneori în cete foarte mici au intrat și pe poarta, ce se chiamă a Sfântului Roman, numai ca să-și arate vitejia sau și norocul ce-i călăuzia în faptele lor de atunci. Și, după uciderea celor ce apărau porțile, cu mare grabă s'au întors și cu toată oastea au purces înapoi spre țara lor, ducând cu sine mulțimea robilor, ca pe niște turme de vite, iară dobitoacele de trunchiu și de povară, mai mult decât puzderia de stele" ¹⁾. La Paștile anului 1206, Tracia era în mare parte un cimitir înfiorător ²⁾. Astfel, Cumanii erau biciul lui Dumnezeu, mânuit de cruzimea răsbunătoare a lui Ioanițiu, pentru întinderea, consolidarea și neatârnamarea împărăției româno-bulgare.

Nu e în gândul nostru de a urmări mai departe soarta acestei împărății: noi ținem firul istoriei cumane, iar acest fir se încălcise dincolo de Dunăre în frământările vulcanice ale nașterii și consolidării furtunosului imperiu al lui Ioanițiu, răpus și el la 1207 de o mână ucigașă. Din larma și valma și din isbucnirile gigantice ale uriașei întreprinderi, o constatare istorică se impune oricărui cercetător: *imperiu româno-bulgar a fost înființat și consolidat cu ajutorul sălbatec al Cumanilor.*

¹⁾ Niketas Choniates, *Urbs capta*, 13—14. Murnu 443—7.

²⁾ Idem, *ibidem*, 15. Murnu 450.

II. Decăderea puterii cumane.

1. Cumania. — Cumania Albă și Cumania Neagră.

Niketas Choniates ne spunea mai sus că, pe la sfârșitul primăverii anului 1206, Cumanii au pornit cu toată oastea înapoi spre țara lor. Deși din cele expuse până aici ar reieși destul de lămurit ce se înțelege prin *țara Cumanilor*, credem totuș potrivit a ne opri asupra acestui punct, pentru a stabili mai exact granițele Cumaniei și a explica denumirile de „alb” și „negru”, date acestei țări.

Renumitul misionar Ioan de Plano Carpini, frate minor din ordinul sfântului Francisc, trimis de papa Inocentiu IV (1243—1254) în Mongolia, a trecut în anul 1246 și prin acea parte a Cumaniei care e închisă între Nipru și Iaic, lăsându-ne în raportul său ¹⁾ și câteva notițe privitoare la țara Cumanilor. Coborîndu-se prin Polonia la Chiev și trecând Niprul la Canev, Carpini dă de „*terra Comanorum*” sau „*Comania*”, despre care ne spune, că e o „*țară foarte mare și lungă*” și că e „*toată un singur șes, udat de patru fluvii mari*”, dându-ne și numele lor: „*primum appellatur Neper (veteribus Boristhene), secundum appellatur Don (Tanais), tertium dicitur Volga (Rha), quartum nominatur Iaec*” ²⁾, Misionarul ne dă unele lămuriri și

¹⁾ Reprodus în Hurmuzaki—Densusianu, Documente I, 1 (București 1887) 235—9. Dintr'o greșită înțelegere a introducerii, Densusianu atribue acest raport dominicanului *Ascelin*. Nimic mai greșit. Anselm de Lombardia, numit și fratele *Ascelinus*, era tovarășul de misiune al lui Simon de Saint-Quentin, dominican și el, cu care a călătorit în Persia. Ascelin n'a fost în Cumania și n'a scris nici un raport. Vezi D'Ohsson, Histoire des Mongols II (La Haye et Amsterdam 1834) 208 și urm. Raportul din Hurmuzaki—Densusianu e alcătuit de Carpini și e cunoscut ca atare și din alte izvoare; el a expus și în volumul citat al lui D'Ohsson.

²⁾ Hurmuzaki-Densusianu, Documente I, 1, (București 1887) pag, 237 C. 23: Et est Comania terra maxima et longa. — Idem, pag. 236 C. 21: Ibamus per terram Comanorum, quae tota est plana est flumina quatuor habet magna. — *Neper* (Boristhene) e Niprul, nu Nistrul, cum crede A. D. Xenopol (II², 248); *Iaec* sau *Iaic* e fluviul Ural. Vezi *Geografia* lui Gio. Ant. Magini și Leonardo Cernoti, II (Veneția 1597) 163 și 169, carte foarte rară, pe care anticvarul Șaraga din Iași a binevoit a mi-o pune la dispoziție.

cu privire la hotarele Cumaniei; la nord, imediat după Rusia, vine țara Mordvinilor; apoi Bulgaria Mare, leagănul Bulgarilor din sudul Dunării; urmează Ungaria Mare, de unde se trag Maghiarii de astăzi; după Ungaria Mare vine țara Parosiților și a Samogeților; sub aceste țări, înșirate dela apus spre răsărit, se afla „Comania“ sau „terra Comanorum“; iar la sud, între Marea Caspică și Marea Neagră, se ’ntinde țara Alanilor¹⁾. Deși fratele Ioan de Plano Carpini n’a călătorit decât dela Nipru spre Mongolia, el știa totuș foarte bine că țara Cumanilor se ’ntinde și la apus de Nipru; el ne spune doar lămurit că hotarul dela apus și mieznoapte al Cumaniei îl formează regatul Ungariei și Rusia, înțelegând prin aceasta din urmă mai ales acea parte a Rusiei, care se mărginește cu Ungaria, adică principatul Galiției, așa că putea concluda la urmă: „Și este această Cumanie o țară foarte mare și lungă²⁾“. Granița din urmă e indicată și de un alt document al vremii, care ne spune că detașamentul mongol condus de Cadan a năvălit în Ungaria (1241) „între Galiția și Cumania, întrebuintând trei zile pentru trecerea Carpaților până la Rodna“; așa dar aici, la sud de Galitia, se ’ntindea Cumania³⁾. Astfel e de prisos să amintim, că și ținutul de sud închis între Nipru și Nistru era ocupat de Cumani; dominicanul Iulian, care, în drumul său spre Ungaria Mare, străbătuse Cumania încă înainte de Carpini, știa că lângă râul Bug se află un trib de Cumani, în fruntea cărora stătea un prinț cu numele Gureg, și că acesta se răsboia cu vecinii de acelaș sânge⁴⁾.

Faptul apoi, că Moldova și Muntenia au fost stăpânite de Cumani, e mai pe sus de orice îndoială. Desfășurarea eve-

¹⁾ Hurmuzaki-Densușianu, op. cit., pag. 236 C. 23: Haec Comania ab aquione immediate post Russian habet Morduynos, Byleros id est Magnam Bulgariam, Bastarcos, id est Magnam Hungariam, post Bastarcos Parositas et Samogetas. A meridie habet Alanos... — D’Ohsson, Histoire des Mongols, I (Amsterdam 1852) 237 și harta dela începutul volumului.

²⁾ Hurmuzaki-Densușianu, op. cit., pag. 237 sus: Ab occidente autem Hungariam habet atque Russiam.

³⁾ Rogerius, Miserabile carmen, cap 9, ed. Schwandtner, Scriptores rerum Hungaricarum, — în fol., I. (Viena 1746) 302: Rex Cadan *inter Rusciam et Comantam* per silvas trium dierum habens iter sive viam pervenit ad civitatem Rudanam.

⁴⁾ Hurmuzaki-Densușianu. Document I, 1, pag. 146 și 149.

nimentelor expuse până aici, ne-au dumirit pe deplin în această privință. Pacinații ocupau Moldova și Muntenia până la venirea Cumanilor; aceștia din urmă cobărându-se la Dunăre, încheiară mai întâi alianță cu frații lor, căutând prilejul potrivit pentru a-i nimici și a lua singuri conducerea neamului; reușindu-le planul, prin concursul împăratului bizantin Alexios Comnenos, ei devin, la 1091, singurii stăpânitori ai Moldovei și Munteniei. Astfel constatăm că în analele bizantine, cari dau Cumanilor numele de Sciți, Moldova și Muntenia sunt numite Skytia, adică țara Cumanilor. Deaceea și vedem, că frații Petru și Asan, „trecând Dunărea, se întâlnesc cu Cumanii¹⁾“, iar aceștia ridică un corp de Valahi nord-dunăreni, spre a-i duce în alutorul lui Ioanițiu²⁾ Incă înainte de aceasta, un aventurier rus Iovanco Rostislavici, fiul principelui galițian Rostislav și pretendent la tronul Haliciului, în urma certelor pentru domnie, fugi, cum spun analele rusești, „la Cumanii și se așeză în orașele de lângă Dunăre“, unde e arătat la 1145 și la 1159³⁾. Afară de aceasta, în documentele privitoare la cavalerii teutoni din Țara Bârsei, se spune că cruciații aceștia stau ca un zid despărțitor între Unguri și țara Cumanilor și că Țara Bârsei se mărginește cu aceea a Cumanilor⁴⁾. E cunoscut apoi că, Teutonii cucerind părțile sud-carpatine ale Munteniei și Moldovei, noua cucerire de dincoace de Carpați se numește „o parte a Cumaniei“⁵⁾; trecând această parte la regele Ungariei, după alungarea Teutonilor, acesta își ia titlul de *rege al Cumaniei*, titlu constatat mai întâiu la 1233. În legătură cu aceasta relevăm că acea episcopie care s'a înființat pe teritoriul în chestie cu reședința în Milcovia, era a Cumanilor întorși la catolicism și

1) Niketas Choniates, De Isaacio Angelo, lib. I. 6, Murnu 382.

2) Idem, De Alexio Isaaci Angeli fratre, lib. II, 5. Murnu 409.

3) D. Onciul, Originile principatelor române (București 1899) pag. 81 și 232 n. 10.

4) Hurmuzaki-Densusseanu, Documente I, 1, pag. 59 n. 42: „in confinio illo... assiduos Cumanorum patientes insultus“. Idem, pag. 75 jos și pag. 77: in regni confinio positi, frequentes paganorum sustinetis insultus, vos pro regno morti tanquam firmum propugnaculum opponentes. Idem, pag. 57 și 74: Terra Borza, versus Cumanos.

5) Idem, ibid. pag. 118 și 112: ipsis (cavalerilor teutoni) partem Comaniae ultra Montem Nivium (Carpații) contulisti.

purta titlul oficial de „*episcopie a Cumanilor*“, episcopie despre care vom vorbi în partea a 3-a a studiului de față. Acelaș lucru reiese și din diploma lui Bela IV (1235—1270) prin care dăruiește cavalerilor Ioaniți regiunile din stânga Oltului sub numele de *Cumania*, mărginită la nord cu munții Carpați²⁾. Toate acestea se confirmă și prin faptul, că în Moldova și Muntenia există până astăzi peste 30 de numiri geografice, cari ne-aduc aminte de Cumani.

Prezența Cumanilor în Oltenia se dovedește din activitatea Dominicanilor pentru întoarcerea acestor păgâni din țara Severinului, activitate expusă în trei scrisori papale din 1237³⁾. Pe lângă aceasta, avem și aici localități care ne amintesc numele Cumanilor, cum e un sat pe Olt numit în izvoarele vechi *Vadul Cumanilor*, iar astăzi *Bumanii*, sau localitatea din fața Vidinului, care se cheamă și astăzi *Cumanii*⁴⁾.

Aceasta e întinsa țară a Cumanilor, lunga Cumanie — terra maxima et longa — cu un capăt udat de fluviul Ural și Marea Caspică, iar cu celalt atingând valurile Dunării noastre până la Porțile-de-fier. Partea răsăriteană, cuprinsă între Nipru și Ural, se numia *Cumania Albă*, iar partea apuseană, care se întindea dela Nipru până'n Dunăre și Carpați, era cunoscută sub numele de *Cumania Neagră*, dupăcum reiese mai ales din cronicile ungurești, cari au ca izvor comun una și aceeaș cronică mai veche, scrisă înainte de invazia Mongolilor⁵⁾.

Concepția, de a desemna popoarele și țările, ba chiar și persoanele, prin culoarea *albă* și *neagră* își are originea în Asia centrală, de unde a trecut în Azia apuseană și în Europa răsăriteană; ea a fost aplicată de popoarele mongole, turcești și finice, punând în nedumerire pe scriitorii apuseni, cari se foloseau de aceste numiri, fără a le pricepe rostul sau se pierdeau în explicațiuni lipsite de temei istoric. A trebuit să se adune documentele cari întrebunțează aceste

1) Idem, ibid., pag. 251: a fluvio Olth et Alpibus Ultra-silvanis totam Cumaniam.

2) Idem, ibid.; pag. 153—155.

3) A. D. Xenopol. Istoria Românilor², II (București 1914) 255, dar aceea întâlnire a Cumanilor cu Francezii n'a avut loc în Oltenia.

4) D. Onciul, Originele principatelor române, pag. 144 nota 28.

epitete pentru desemnarea popoarelor și să se aplice metoda inducțiunii istorice, pentru a afla soluția definitivă a chestiunii. Pe baza inducțiunii, învățatul Carol Friedrich Neumann a ajuns la teza istorică: *Negru* înseamnă tributar, birnic, supus, iar *alb*, liber, independent, domnitor¹⁾. Odată calea indicată, nu i-a fost greu lui Roesler să extindă puțin comprehensiunea acestei idei, adăugând, pe temeiul unui caz particular, că „alb” mai desemnează regiunea hordei principale sau a celei ce stă în cinste mai mare, pe când „negru” arată horda mai mică, mai puțin însemnată, desfăcută de cea mare²⁾. Astfel, partea principală a țării, partea în care se află centrul politic, se numește „albă”; iar cealaltă parte se numește, prin contrast, „neagră”.

Intorcându-ne acum la „Cumania Albă” și „Cumania Neagră”, concludem cu D. Onciul: „Tot așa și la Cumani, țara principală era numită *Cumania Albă*. Țara dominantă fiind *albă*, cea supusă a fost numită, prin contrast, *neagră*... Așa și țara cucerită de Cumani a devenit *Cumania Neagră*.”

Epitetul *negru* al Cumaniei Negre a rămas acestei părți și după desființarea stăpânirii cumane, partea răsăriteană a Țării Românești și Moldova fiind numite apoi *Valahia Neagră* (turcește *Kara-Iflak*, bulgărește și sârbește *Kara-Vlaska* = Țara Românească; grecește *Mauro-Vlachia*; turcește *Kara-Bogdan* = Moldova)³⁾ Moldovenii însă, înainte de a deveni tributari Turcilor, erau numiți de către aceștia *Ak-Ulakh*, adică *Valahi-Albi*,⁴⁾ ceea ce e o nouă dovadă pentru expunerea de mai sus.

Dr. IOAN FERENȚ.

1) Karl Friedrich Neumann, *Die Völker des südlichen Russlands in ihrer geschichtlichen Entwicklung*² (Leipzig 1855) VII—VIII și 98; ediția întâia se tipărise ls 1827.

2) Robert Roesler, *Romänische Studien* (Leipzig 1871) 153 și 238.

3) D. Onciul, op. cit., pag. 23.

4) Dimitrie Cantemir. *Descrierea Moldovei*, I, 1, ed. Miron Nicolescu, în Biblioteca Socec, Scriitorii Români (București 1909) 31.

Anul 1848 și sinoadele protopopești și cel diecesan din eparhia unită de Oradea mare.

(III.)

21. Alegerea Episcopilor.

Sinodul din Lugoj, și la acest punct, ca și la alegerea parohului, decide, ca alegerea episcopilor să se facă *prin cler cu concursul poporului* în adunarea diecezană, de unde se va arăta Majestății Sale spre aprobare.

Sinoadele protopopești din Farnos și Careii-Mare însă hotărăsc, ca alegerea episcopilor să se facă prin clerul diecesan, cel mult în trei luni dela vacanță. Modalitatea alegerii să fie cea propusă la parohie și *Guvernul* este dator să întărească pe cel ales (Farnos), ori cel ales să fie *presentat regelui* pentru întărire.

Ce se ține de venitul intercalare episcopesc, întrucât acela l'ar fi folosit statul, — și acela ar secvestra bunurile ecclesiastice, — guvernul deja de acum să fie recercat, ca acel venit să-l verse în cassa publică diecezană, ori în fondul viduo-orfanal, după cum a aprobat aceasta, cu privire la dieceza oradană, regele Francisc I. pentru venitele intercalare, după moartea episcopului Vulcan.

22. Denumirea Protopopilor pre baza propunerii făcute din partea clerului.

Sinoadele protopopești au decis ca constituirea protopopilor să se întâmple prin alegerea săvârșită din partea clerului districtual, — difer numai în modalitatea de alegere, — întrucât sau să se aleagă numai o persoană, pe care apoi episcopul să-l întărească, ori să se candideze 2 persoane, dintre cari episcopul să aleagă și să întărească pe unul.

Pe lângă aceasta sinodul dela Farnos determină și procedura ce să se observe la alegere. Și anume devenind scaunul protopopesesc vacant — fie prin moarte, , strămutare ori abdicare — în 48 ore preoțimea districtuală prin curier se convoacă la sinod protopopesesc, și acolo alegând un președinte se continuă ședința de alegere, așa, ca fără a putea convorbi ori sfătui unul cu altul, fie care preot mergând la o masă, anume pregătită, și scriind votul său pe o cedulă, adică nu-

mele celui dorit fără a-și însemna numele său, votul său închis îl așează pe masă.

Asemenea în rând fac și dau voturile toți preoții prezenți.

După terminarea votării, acele se deschid și se cetesc, și cel ce a primit majoritatea voturilor se declară de Protopop. În caz de paritate a voturilor, președintelui se mai dă drept la un vot, dară șieși nu-și poate da votul.

Din acest decis se vede, că sinodul nu vrea să știe de aprobarea Ordinariatului, căci nu face amintire de aceea, ci simplaminte pe cel ales îl declară de Protopop.

Sinodul diecezan decide, că dupăce Protopopii ca funcționari din delegarea Ordinariatului, afară de drepturi au și datorințe, drept ce ca trimișii Ordinariatului prin același sunt a se și denumi.

Cu toate acestea Episcopul a promis, că la caz de vacanță a scaunului protopopesc se va îngriji, cât se poate de iute, să se complinească, în așa mod, că pe calea oficiului protopopesc gremial, va cere opiniunea clerului districtual, și o va lua în considerare cuvenită.

23. Ameliorarea dotațiunii preoților și a capelanilor.

Studiarea sumei de congruă, sinodul districtual din Farnos o relegează la sinodul diecezan, pe când celelalte două sinoade pomenite cer, ca:

a) Pe lângă ștergerea stolei, parohul să aibă 1000 fl. m. c., iară capelanul: 600 fl. m. c. (Lugoj).

b) Parohii urbane să fie salarizați cu 1200 fl., cei rurali 1000 fl., capelanii asemenea 400 și 300 fl. și ca în fiecare parohie peste 1000 suflete să fie sistemizată capelaniam.

Cestiunea aceasta sinodul diecezan o recomandă în atențiunea sinodului național.

24. Organizarea seminarului și augmentarea fondului aceluia.

În cestiunea aceasta sinodul din Lugoj pentru *Seminarul cel mic* cere, ca după studiile prescrise, școlarii să învețe nu numai latinește, ci gimnastica, pictura și mai vârtos arta militară și muzica. Limba și gramatica română pentru toate clasele să fie studiul cel mai de frunte, recomandând gramatica lui Balășescu. *Tinerii, cari nu vor avea perfecta cunoaștere a limbii române, nici să aibă drept a recurge la teologie. În acest scop să se institue mai mulți instructori bine provăzuți,*

Ce se ține de seminarul cel mare sau teologia, aceea să se despartă de cea latină, în care apoi să se propună toate studiile în limba română.

Fundațiile dela Sâmbăta-Mare, Ungvár și Pesta să se desființeze și să se unească cu cea dela Oradea-Mare, rămânând în status quo numai cea dela Viena.

Inmulțirea fondului se poate face așa, ca prin un Cercular să fie provocați preoții, învățătorii și poporul, ca în sărbători mai mari tot insul să jerttească pre tas. Tot asemenea să fie îndatorii preoții, a îndemna pe credincioșii mai avuți, ca la facerea testamentului să lase ajutoare pentru fondul seminarului.

Despre administrarea fondului seminarului în tot anul să se prezinte rațiuni înaintea sinodului diecezan, cari apoi să se publice prin cercular.

Sinodul din Farnos nu pertractează în merit cestiunea seminarului, ci cere ca mai înainte de toate să se comunice cu clerul diecezan proiectul de organizare pregătit la episcopie, ca cunoscând cuprinsul aceluia să-și poată da părerea.

Sinodul din Careii-Mare aceeași chestiune o releghează la sinodul diecezan, în care apoi s'a acceptat și aprobat proiectul elaborat la episcopie, cu aceea modificare însă, ca fondul destinat pentru clerul rural, să nu se mestece cu fondul seminarului.

25. Conferențele protopopești.

Sinoadele protopopești în genere recunosc necesitatea și folosul tinerii atâror conferințe, ma sinodul din Lugoj enunță că după dreptul competent oficiului protopopesc și potrivit ss. canoane ale bisericii răsăritene este și dator ca în tot anul să țină *sobor protopopesc*.

Ca obiect de pertractare în acele conferințe se îndigitează chestiuni bisericesti, parohiale și școlastice.

Doresc a se ținea odată, ori chiar de două ori în an, adecă toamna și înainte de ss. Paști.

Sinodul diecezan, aflând a fi salutar pentru religiune și disciplină atari conferințe, hotărăște, ca acele să se țină în fiecare semestru.

26. Regularea și augmențarua fondului viduo-orfanal diecezan.

Fiind chestia aceasta de mare însemnătate și de interes deosebit pentru clerul rural, ea a format atât în sinoadele propopești, cât și în cel diecezan substratul discuțiilor celor mai detaiate și poate mai animate, decât ori care altă chestie, cu atât mai vârtos, căci clerul se arăta neîndestulit cu felul administrării și augmențării din trecut a aceluși fond, cât și cu modalitatea împărțirii pensiunilor din același, — așa încât sinodul, în unele părți ale decisului adus, s'au opus dorinții și sfatului arhieresc și a formulat principii, cari au intrat mai apoi în Statutele Fondului viduo-orfanal.

Cred că în șirul desbaterilor animate în jurul acestei chestii s'a conceput în sufletul unor membrii sinodali propusul greșit al neîndestulirii, că pe episcopul și pe unii canonici și adicții lor chiar și cu forța să-i scoată din sinod.¹⁾

În chestia propusă sinodul din Lugoj a decis: ca „fără deschilinirea culturai, pensiunilor să se împartă egali, iar orfanii de ambe sexe să fie provăvuți până la treapta maiorană. Banii fondului văduvelor să se dea împrumut cu ipotecă sigură, dar numai la români, fiindcă numai dela preoții români s'a adunat.“

Despre administrarea fondului în tot anul să se prezinte rațiuni sinodului diecezan, cari în extras apoi să se publice în dieceză.

Tot în acest sens o hotărît sinodul din Careii-mari, cu deosebirea, că orfanii de preoți până la capetul vieții să fie beneficiați în ajutoare graționale.

Mai pe larg și mai detaliat se ocupă cu aceasta chestie sinodul din Farnos, în care s'a sulevat între altele și neîndestulirea clerului față cu felul de administrare a fondului și de beneficiare cu pensiuni. — Și anume:

Premițând necesitatea de a cunoaște în sinod starea fondului viduo-orfanal, dorește ca aceea să se pertracteze cât de amănunțit și încă așa, că mai înainte de toate să se stabilească averea fondului și amăsurat aceleia să se reguleze și sumele de pensiuni, astfel că, sistându-se suma de pensiune din trecut, comisiunea contemplată pentru compunerea statu-

¹⁾ Aceasta am fost auzit-o, ori dela canonicul Mihail cândva Nagy, fost notar sinodal, ori dela canonicul Mateiu cândva Chiș.

telor pensiunea așa să o statorească, că văduva cu mai mulți prunci să capete pensiune mai mare. iar văduvele după eventuală măritare, precum și orfanele căsătorite, ori feciorii ajunși în ceva oficiu, să nu mai primească nici un beneficiu din fond.

De aci încolo apoi urmează descoperirea neîndestulirii și măhnirii sinodului față de procedura urmată din partea Ordinariatului a) pentru împărțirea în pensiuni a fetelor orfane a fostului prepozit Ioan Radnothy, despre care afirmă, că deși a păgubit fondul viduo-orfanal cu mai multe mii, totuș fetele aceluia se împărțesc din pensiuni. Iar aceasta s'a făcut prin Episcop, care împreună cu secretariul său Pap-Szilagyi ar fi stors cu înșelăciuni dela protopop niște adevăruri, în puterea cărora Episcopul ar fi întervenit la regele, ca pentru meritele fostului prepozit Radnothy să se conceadă împărțirea acelor fete orfane cu pensiune anuală de 500 fl.

b) Impotriva canonicului Ioan Pák, care ca văduv devenind canonic, a încetat de a mai contribui la fondul viduo-orfanal.

Față cu cazul prim, sinodul solicează ca să se lipsească de pensiune fetele orfane a lui J. Radnothy și administratorul fondului, Ioan Alexi să fie oprit a solvi aceea pensiune. Întrucât acest decis nu s'ar accepta, din partea sinodului să se ceară întervenirea Ministeriului.

Iar cu privire la cazul al doilea, să se insiste, ca în viitor canonicul văduv Ioan Pák, ca și care alt preot văduv, să fie îndatorat a contribui la fondul viduo-orfanal.

Declară mai departe acel sinod, că fiind fondul viduo-orfanal *proprietatea clerului*, din acela nici *Maiestatea Sa regele*, nici *ministeriul* nu poate asemna pensiuni, nici poate să dispună peste acel fond, ci canonicul administrator este dator ca în tot cazul să prezinte socoată despre starea fondului, iar pentru controla administrațiunii, sinodul, alege din sinul clerului o comisiune, care din 3 în 3 luni are să facă scontrare. Rațiunile prezentate sinodului și aprobate de acela, vor fi de a se publica clerului, ca să cunoască starea *fondului său propriu*. Rațiunile să se facă în *limba română*, fiindcă acela este *fond național*.

Sinodul diecezan a decis acceptarea și aprobarea proiectului de statut al fondului viduo-orfanal, elaborat prin comisiune consistorială, cu aceea unică modificare, în § 8, că din motivul echității și uniformității, orfanii de preoți numai

până la anul etății 24 se vor putea împărtași de pensiuni. — Aplicarea statutelor se începe cu 1 Nov. 1848 Decide și aceea, că până la proxima congregație sinodală, pusă pe 22 Sept., administratorul-canonic I. Alexi, să prezinte starea fondului, precum și conspectul despre văduve și orfani.

Din acest incident — zice-se în decis — clerul diecezan luând informația, că fetele reposatului preposit Radnothy, deși în urmarea rezoluțiunii regești, dar în contra statutelor, cu înjuria și defraudarea văduvelor și a orfanilor anual din fondul viduo-orfanal, au primit câte 585 fl., plânsoarea sa și a văduvelor și orfanilor, în formă de recurs, pe calea ministerului maghiar, o va susțerne Maiestății Sale regelui. Pensia din trecut a acelor fete o sistează.

La cazul când recursul sinodului nu ar avea rezultatul dorit, precum n'a avut rezultat nici reprezentarea Capitulului, făcută în aceeaș cauză, atunci în formă de petițiune se va prezenta aceeaș plânsoare *Dietei* vitoare, dela care să se ceară sanarea nedreptății.

Episcopul-președinte a desfătuit clerul dela facerea pașilor propuși, fiindcă cuprinde în sine ofensă la adresa Maiestății sale regelui.

Clerul însă împotriva voinții arhierelui, și neîmpiedecat de acelaș (non consentiente quidem, non tamen impediante), crezând, că regele nu a fost îndestul, ori greșit informat, a insistat ca dela regele rău ori greșit informat să apeleze la regele mai bine informat.

Ce se ține apoi de augmentarea fondului viduo-orfanal, a decis, ca dupăce în sensul rezoluțiunii de dat. 5 Aug. 1808, și venitele intercalare a stalurilor capitulare sunt de a se vărsa în acest fond; pe când în butul acelei rezoluții, acele venite s'au fososit spre restaurarea și conservarea locuințelor canonicești; s'a decis, ca prin întrepunerea recursului să se ceară ca acelei rezoluțiunii și pentru trecut să se dea valoare.

Apoi, dupăce tot în tenoarea rezoluțiunii pomenite, clerul celibe încă este dator să concurgă prin legatul testamental la augmentarea fondului viduo-orfanal; nu numai că în caz când ar muri fără testament, una a treia parte din averea remasă compete acelu fond, în caz contrar săracilor: acel cler s'a cugetat, că mai sigur și mai bine va asigura concursul său pentru acel fond, dacă în vieată fiind, o parte proporționată a congruei sale, o va solvi în fondul viduo-orfanal, ceea ce a

și promis în fața sinodului, de sine înțelegându-se, că în virtutea ofertului promis, fondul nu poate să aibă nici o pretenșiune la averea rămasă după preotul celibe reposat.

Fiindcă între împrejurările grele ale diecezei este de lipsă, că atât pentru ajutorarea preoților deficienți, cât și pentru alte lipsuri diecezane să se înființeze și să se mărească „fondul diecezei”, la realizarea căruia tot clerul să fie îndatorat a contribui: se judecă a fi cu dreptate, că dacă clerul celibe contribuie la fondul viduo-orfanal, clerul căsătorit asemenea să fie îndatorat a contribui cu obolul său la casa diecesană destinată pentru ajutorarea preoților deficienți.

Spre acest scop, sinodul, respective episcopul, a numit o comisiune de 21 persoane, căreia s'a dat încredințarea, ca până la proxima adunare determinată pe 22 Sept. să prezinte proiectul cu privire la modalitatea contribuirii și împărțirii proporționate a obolului clerului, între fondul viduo-orfanal și casa diecesană.

Cu aceasta s'ar fi exhaustat chestiunile puse la petrecerea sinodului diecesan.

A rămas însă ca să se pertracteze propunerile și dorințele clerului depuse în protocoalele sinoadelor protopopești.

Deși acele propuneri erau multe și destul de ponderoase; din acele nu aflăm a se fi pertractat în sinodul diecesan, de cât numai două.

Cred că la aceasta a contribuit dispoziția sufletească prea agitată a clerului, manifestată în decursul pertractărilor din cele 4 sesiuni sinodale ținute la 29, 30 și 31 August și 14 Sept.

Cele două chestiuni sunt:

27. Ținerea sinoadelor diecezane.

Sinoadele protopopești în conglăsuire au insistat, ca în tot anul odată ori și de două ori să se țină nu numai sinoade protopopești, ci ca în tot anul să se țină și sinod diecesan, în care dorea să se pertracteze deosebite chestiuni de interes pentru mersul regulat al administrării diecezane.

În acest respect sinodul diecesan, în legătură cu obiectul prim (I) propus aceluia sinod, luând în considerare propunerea și dorința clerului; cu *majoritate* a decis, ca în viitor în tot anul să se celebreze sinod diecesan, care se judece salutar și folositor pentru religiune și disciplina ecleziastică.

28. Căsătoria a doua a preoților.

Sinodul din Lugoj la p. 5 din propunerile și dorințele sale ceruse, ca „preoții să se poată însura și după primirea treptei preoțești“.

Văduvia și celibatul preoților, cari dau ansă la multe feliuri de imoralități, sinodul diecezan să le steargă, lăsându-se fiecărui a se căsători când vrea (sinod. din Carei-mari).

Sinodul din Farnos ocupându-se cu aceasta chestiune, după ce nu a putut conveni într'un decis unanim, a enunțat, că consideră ca o cerință primordială a clerului, ca sinodul diecezan să facă pași meritori cu privire la rezolvarea chestiunii despre căsătoria a doua a preoților.

Sinodul diecezan luând la pertractare aceste propuneri venite dela sinoade protopopești, a decis că:

„Deoarece și în dieceza orădană se observă disciplina bisericii orientale stabilită prin canoanele Conciliilor și întărită prin praxa continuă, că preoții căsătoriți a doua oară se lipsesc de exerciarea funcțiunilor împreunate cu sacramentul ordului, aceea disciplină numai cu consensul bisericii întregi se poate schimba. — Dreptaceea cererea și propunerea din chestiune cu acel scop este de a se sușterne sinodului provincial, ca în mod deosebit să se examineze, oare între împrejurările actuale din punct de vedere al consolidării disciplinei bisericești, a promovării moralității preoțimei și întărirea edificării sufletești a credincioșilor, să se deferească cererei preoților, ori să se susțină disciplina de până aci.

Ceeace în acest obiect se va hotări în sinodul provincial, întrucât hotărîrea aceea se va aproba de întreagă biserică și de s. scaun apostolic, aceea va fi de a-se observa și în dieceza orădană“.

IOAN BOROȘ.

Rubrica pastorală.**Cuvânt arhieresc către clerul său.**

— Pastorală noului episcop al Lugojului. —

Alexandru, din îndurarea lui Dumnezeu și grația Sfântului Scaun Apostolic al Romei, episcop a Lugojului, Venerabilului Cler al eparhiei Lugojului, binecuvântare arhierescă și mântuire dela Domnul.

„Gura Domnului au grăit“¹⁾ și eu „*spre Domnul nădăduind*“²⁾ veni-voiu păstor sufletesc la voi. Vouă celor ce a-ți „*dobândit împreună cu mine credința întocma cinstită întru dreptatea Dumnezeului nostru și a Mântuitorului Isus Hristos*“³⁾ „*dar vouă și pace dela Dumnezeu Tatăl, și dela Domnul Nostru Isus Hristos*“⁴⁾.

De când, iubiților frați, am știut, că-mi sunteți destinați din partea proniei cerești de împreună lucrători în via Domnului din eparhia de Dumnezeu păzită a Lugojului, n'am încetat „*a mulțumi pentru voi*“ lui Dumnezeu Tatăl, „*pomenire făcând de voi întru rugăciunile mele*“⁵⁾ și *inima mea s'au lărgit*⁶⁾ umplându-se de bucurie în mijlocul grijilor „*auzind credința voastră întru Isus Hristos, și dragostea, carea aveți către toți sfinții*“⁷⁾.

„*Și știu că venind la voi, întru plinirea blagosloveniei evangheliei lui Hristos voi veni. Iară vă rog pe voi fraților, ca împreună cu mine să vă nevoiți întru rugăciuni pentru mine către Dumnezeu... ca să fie mie slujba mea în Ierusalim bine primită sfinților. Ca cu bucurie să viu la voi cu voia lui Dumnezeu și să mă odihnesc împreună cu voi*“⁸⁾. „*Că doresc să vă văz pe voi*“⁹⁾, „*să mă plec pe grumazii voștri*“¹⁰⁾, „*să mă închin vouă tuturor cu sărutare sfântă*“¹¹⁾ *Atunci vom grăi gură către gură*:¹²⁾ inima mea deschide-se-va pentru voi, iar a voastră pentru mine; și împreună sfătuindu-ne asupra celor ce sunt spre mărirea lui Dumnezeu și mântuirea sufletelor, cu o inimă și cu o gură și cu un gând le vom și împlini cu ajutoriul lui Dumnezeu, cu râvnă neobosită și neîntreruptă până la cea din urmă suflare a vieții noastre.

1) Isaia 1, 20. 2) Ps. 25, 1. 3) II ep. Petru 1, 1. 4) Gal. 1, 3.

5) Efes. 1, 16. 6) II Cor. VI, 11. 7) Colos. 1, 4. 8) Rom. 15. 29—32.

9) Rom. 1, 11. 10) Fapt. ap. XX. 37. 11) I Tess. V, 26. 12) III Ioan 1, 14

Mărirea lui Dumnezeu și mântuirea sufletelor, acestea trebuie să fie deci ținta noastră în tot ce gândim și făptuim. În acestea se rezumă scopul nostru pe pământ.

Dar spre a putea atinge ținta aceasta trebuie să ne nizuim, venerați frați, ca *peste noi să înflorească sfințenia Domnului*¹⁾. Aceasta v'o sfătuiesc ca pe unica și singura chiezeșie a bunei reușite a împreună lucrării noastre voite de Domnul.

Sfințenia o cere Dumnezeu dela voi înainte de toate. „*Și veți fi sfinți, că sfânt sunt eu Domnul Dumnezeuul vostru*“²⁾.

Cu adevărat *sfânt* este Domnul căruia îi slujiți. „*Văzut-am pe Domnul șezând pe scaun înalt și ridicat*“, zice Isaia,³⁾ „*și plină casa de mărirea lui. Și Serafimii sta împrejurul lui, șase aripi la unul și șase aripi la altul, și cu două își acoperea fața și cu două își acoperea picioarele și cu două sbura, și striga unul către altul și zicea: Sfânt, sfânt, sfânt e Domnul Sabaoth, plin este tot pământul de mărirea lui*“, — cuvinte pe cari vi-le repețește biserica la fiecare liturgie spre a vi-le întipări adânc în inimi și a vă îndemna și pe voi la sfințenie în viața voastră, în faptele, vorbele și gândurile voastre. Da! „*Sfânt, sfânt, sfânt e Domnul Dumnezeu atotputernicul, cel ce era și este și cel ce va să vie*“, și astfel sfinți trebuie să fiți și voi. Căci voi sunteți aci pe pământ îngerii și sfinții Domnului cari îi încunjurați altarele: asemenea celor douăzecișipatru bătrâni din viziunea lui Ioan, îmbrăcați cu haine albe, cu cununi de aur pe cap, stând împrejurul Scaunului celui bătrân de zile. Zic, voi sunteți sfinții Domnului, asemenea celor patru fiare pline cu ochi dinainte și dindărăpt din aceeaș viziune,⁴⁾ — întrucât îi slujiți nu numai în curțile casei sale, ci intrați în sfânta sfintelor, și sunteți în acelaș timp și paznicii și chivernisitorii comorilor harului său.

Cu adevărat! Insaș *slujba voastră de preoți*, demnitateă înaltă a preoției, care vă înalță până la tronul lui Dumnezeu și vă dă putere dumnezească, ea vă impune îndatorirea de a ținde serios spre sfințenie. Cu cât cineva e mai aproape de Dumnezeu, cu atât mai dator este să se sfințească pe sine însuș. Și cine-i mai aproape de Dumnezeu decât voi preoții? Nu-i demnitatea voastră mai presus decât a împăraților?

În împărați admirăm puterea mare ce se întinde asupra multor țări și multor supuși; puterea preotului ajunge până la ceriu și porțile iadului. Împărații stăpânesc trupurile, preoții

¹⁾ Ps. 131, 19. ²⁾ Lev. XX, 7. ³⁾ Isaia 6, 1. 3. ⁴⁾ Apos. cap. IV.

dirigues sufletele nemuritoare. Impărații dau legi lumești, preoții vestesc și apără legile veșnice ale celui preainalt. Impărații posedă avere lumească și o împart celor lipsiți; preoții chivernisesc bunuri mult mai alese, comorile harului dumnezeesc și le dau tuturor cari cer; comorile lor sunt nesecate, pe când a le împăraților seacă în curând. Impărații conferesc titlul nobilitari după plac, persoanelor de rangul cel mai de jos; preoții ridică pe păcătoșii cei mai comuni la nobleța cea mai înaltă a primirii de fii ai lui Dumnezeu prin sfintele taine. Impărații poartă războiul împotriva puterilor dușmane; preoții ne învață să combatem puterea diavolului și a iadului. Impărații desleagă uneori din grație lanțurile celor ferecați, mântue din temniță, preoții însă desleagă pe toți păcătoșii pocăiți și chiar pe împărați din legăturile păcatelor lor și din servitutea diavolului. De împărați ascultă numai oamenii; de preoți însuș Dl Hristos, fiind după voința lor de față la sfânta slujbă și dându-se în mâinile lor sub speciile pâinii și a vinului. Nu-i înaltă, nu-i dumnezească deci puterea preoților? Nu-i deci datorința lor de a fi asemenea lui Dumnezeu; de a fi sfinți și nepătați? Cine s'ar putea îndoi și numai pe o clipă iubiți frați? Ar fi să negi ceea ce-i orbitor de limpede.

Dela sfințenia vieții voastre *atârnă de altfel fericirea sufletelor vouă încredințate*, a poporului credincios. „*Pentru că tot arhiereul, carele se ia din oameni pentru oameni se pune spre cele ce sunt către Dumnezeu, ca să aducă daruri și jertfe penru păcate*“¹⁾. Și cum va putea face aceasta, dacă nu se va ruga în tot locul „*ridicându-și mâinile curate*“²⁾ la ceriu? „*Între tindă și între altariu vor plânge preoții, cari slujesc Domnului*“³⁾, „*nu da moștenirea ta spre ocară*“⁴⁾ și în schimb pentru fărădelegile noastre scoală-se Domnul spre răsbunare împotriva noastră: „*Sabie scoală-te asupra păstorilor miei și asupra omului cetățean al lui, zice Domnul, atotstăpânitorul*“⁵⁾ căci „*s'au întors să mă mânîe*“⁶⁾ și eu „*voiu blestema binecuvântările voastre*“⁷⁾ zice Domnul atotstăpânitorul.

Deci „*veți fi sfinți... și să păziți poruncile mele și să le faceți pe ele*“⁸⁾ și atunci apăra-voiu cetatea asta, ca s'o mântuesc pentru slujile mele.⁹⁾

*

¹⁾ Ovrei 5, 1. ²⁾ Tim. 1, 2, 8. ³⁾ Io 1, 17. ⁴⁾ Ibidem.

⁵⁾ Zah. 13, 7. ⁶⁾ Ezech. 8, 46. ⁷⁾ Mal. 2, 2. ⁸⁾ Les. XX. ⁹⁾ Is. 37, 35.

Dela *sfințenia* vieții voastre atârnă și *zelul ce-l desfășurați pentru mântuirea sufletelor* vouă date în seamă. Doară sfințenia se rezumă în dragoste: dragostea față de Dumnezeu și de-a-proapele, în care este plinirea legii creștinești. Cel ce iubește așa cum o cere Dumnezeu dela noi, acela sfânt este. Nu zice apostolul Pavel că: „*Dragostea îndelung rabdă, se milostivește, dragostea nu pizmuește, dragostea nu se îndărătnicește, nu se trufește, nu se poartă cu necuviință, nu caută ale sale, nu se întărită, nu gândește răul, nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr? Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă, dragostea nici odată nu cade?*”¹⁾ și că fără de ea suntem aramă sunătoare și chimval răsunătoriu, fără de ea nimic suntem și celelalte, fără de ea nu-mi sunt de nici un folos? Fiind deci sfințenia identică cu dragostea, care-i compendiul a toată virtutea, a toată dreptatea creștinească, este evident, că fără de ea nu veți fi în stare să faceți nimic pentru mântuirea sufletelor, nu veți avea râvna casei Domnului, ce trebuie s'o aveți ca păstori ai sufletelor. Fără de ea veți decădea și rătăci în curând și și vouă zice-va Domnul: „*O păstoriile lui Izrail: au păscut păstoriile pe sine? au nu pe oi le pasc păstoriile? Iată laptele îl mâncați și cu lâna vă îmbrăcați, și ce e gras junghiați și oile mele nu le pașteți. Pe cea slabă nu o ați întărit și pe cea bolnavă nu o ați vindecat și pe cea sdruncinată nu o ați legat și pe cea rătăcită nu o ați înturnat-o și pe cea perită nu o ați căutat și pe cea tare o ați asuprit cu osteneală și s'au risipit oile mele nejiind păstori.*”²⁾

Iată pentru ce vă îndemn cu atâta stăruință la sfințenia vieții!

*

Dar mă veți întreba, care-i calea, cari-s mijloacele ce duc la sfințenie? Ca păstor al sufletelor voastre v'o mărturisesc fără încunjur, că nu cunosc altă cale mai bună decât *meditația zilnică, sfânta liturgie, vizitarea preasfântului sacrament, rugăciunea*. Acestea alimenta-vor neconținut flacăra sfințeniei în sufletele voastre.

Întâiu *meditația*, imitând pe Maica Domnului, care „*păzia toate cuvintele acestea puindu-le întru inima sa.*”³⁾ Hirotonia, zice un preot evlavios (Chaignon), ne face preoți, meditația zilnică ne face preoți buni. O spune și Scriptura: „*Cu stingere s'au stins tot pământul, că nu este bărbat, carele să pue în inimă.*”⁴⁾

¹⁾ I Cor. 13, 4-8. ²⁾ Ezech. 34, 2-5. ³⁾ Luca 2, 19.

⁴⁾ Ierem. 12, 11.

Al doilea: *sfânta liturgie*. Nu este ea repetiția nesângeroasă a jertfei de pe cruce? Nu este de față și aci arhiereul mare Isus Hristos? darurile sale de jertfă: trupul și sângele său, toate satisfacțiile și meritele ce le-a câștigat pe Cruce? Nu-i de față și aci aceeaș dragoste a Dânsului, cu carea jertfitu-s'a pe lemnul Crucii pentru noi? Nu ne sugerează sublimitatea acestei jertfe și Biserica, atunci când în jurul jertfei liturgice adună pe toți cei vii și cei morți, întreaga Biserică triumfătoare, suferitoare, luptătoare, cu toate cererile, lipsurile, interesele acestora? Fiind concentrată deci întreagă Biserica, în înțelesul cel mai amplu al cuvântului, în jurul altarului, până și înseși cetele îngerești, cari îl adoră acolo pe Dumnezeu, nu este evident, că n'avem altă lucrare mai sfântă și mai dumnezească decât pe aceasta, cum zice Conciliul Tridentin, și că prin urmare preotul din ea sorbi-va larg sfințenia, adăpându-și sufletul cu apă vie curgătoare în viața de veci? firește pregătindu-se după cuviință, celebrând cu evlavie, și mulțumind fierbinte Domnului după săvârșirea ei?

Mai apoi *rugăciunea*. Căci orice întreprinde-va preotul și face-va fără de a o însoți cu rugăciune, va folosi puțin sau chiar de loc. Nu ne-a dat pildă Domnul Hristos, Fiul lui Dumnezeu, care, de câteori întreprindea ceva de seamă, se retrăgea să se roage? Nu ne spune sfântul Iacob: „*Mărturisiți-vă unul altuia păcatele, și vă rugați unul pentru altul, ca să vă vindecați*“¹⁾ Nu ne inculcă sf. Pavel: „*Rogu-te dară mai înainte de toate să faceți rugăciuni, cereri, făgăduințe, mulțumite pentru toți oamenii, pentru împărați și pentru toți cari sunt în direcătorii, ca să petrecem viață lină și cu odihnă întru toată creștinătatea și curăția*“²⁾ Nu spune Hristos: „*Vă rugați pentru ceice vă asupresc și vă prigonesc pe voi*“³⁾ și că: „*Se cade pururea a se ruga și a nu înceta*“⁴⁾

Rugăciunea zilnică a preoților buni o constituie, firește, orele canonice. Deși preoții noștri nu-s obligați să le reciteze sub pedeapsa păcatului; să-și aducă aminte totuș de vorbele psalmistului: „*De șapte ori în zi te-am lăudat pentru judecățile dreptății tale*“⁵⁾

Aduceți-vă aminte în sfârșit, că ceasurile cele mai sfinte de rugăciuni sunt cele petrecute în biserică, înaintea preasfântului *Sacrament al altarului*. Voi preoților, l'ați adus pe Domnul

¹⁾ Iacob 5, 16. ²⁾ I Tim. 2, 1—3. ³⁾ Mat. 5, 44. ⁴⁾ Luca 18, 1.

⁵⁾ Ps. 118, 164.

Hristos prin cuvântul tainic al consacrării din ceriu pe altarele voastre, l'ați închis în chivotele bisericilor ca *prisonier al dragostei*, și nu-i iertat să-l lăsați singur și să-l părăsiți pe acest Eremit sfânt, ci trebuie să-l cercetați zilnic. Veți vedea ce mângăere dulce, ce sfat, lumină, tărie, binecuvântare și har veți găsi acolo în toate nevoile voastre, la picioarele aceluia care a zis: „*Veniți la mine toți cei osteniți și însărcinați și eu vă voi odihni pe voi*“.¹⁾ *Gustați, deci și vedeți, că bun este Domnul!*

*

De încheiere, fraților, mă îndrept către voi, ca să vă rugați și pentru noi, să deschidă Dumnezeu nouă ușa cuvântului, să grăim taina lui Hristos „*ca să o arăt precum mi-se cade a grăi*“,²⁾ să vă rugați „*ca nu cumva*“ vouă „*propovăduind*“, cele ce am propovăduit aci, „*însu-mi să mă fac netrebnic*“.³⁾

*

Iară însuș Domnul păcii să vă dea vouă pace pururea în tot chipul:⁴⁾ să plinească toată lipsa voastră după bogăția sa⁵⁾; să vă facă „*să creșteți întru darul și cunoștința Domnului nostru și Mântuitorului Isus Hristos*“.⁶⁾

El „*să vă facă pe voi desăvârșiți întru tot lucrul bun, ca să faceți voia lui, făcând întru voi ce e plăcut înaintea sa, prin Isus Hristos, căruia este mărirea în vecii vecilor, amin. Ci vă rog pe voi fraților, primiți cuvântul mângăierii, că pe scurt am scris vouă*“.⁷⁾ *Inchinați-vă unul altuia cu sărutarea dragostei. Pace vouă tuturor întru Isus Hristos. Amin*⁸⁾.

Indemnuri arhieresti pentru o mai bună viață.

Ne cade bine gratitudinea, de care ni-se încălzește sufletul pentru mai marii bisericii noastre, văzându-le stăruințele pentru îndreptarea relelor, cari ne pasc și pentru înaintarea în bine a poporului nostru. Și am fi foarte fericiți, putând constata, că *toți*, cărora sunt îndreptate sfaturile, indemnurile și ordinele arhieresti, își fac datoria cu deplină conștiențiositate. Pentru acum încreștăm două ordine părintești date de I. P. S. Mitropolitul Vasile, unul protopopilor, celalalt administratorilor parohiali interimali. Intâiul l-a dat, când s'a comunicat salariul și diurna fixate protopopilor de guvernul țării, pe anul bugetar

¹⁾ Mat. 11, 28. ²⁾ Colos. 4, 3-4. ³⁾ I Cor. 9, 27. ⁴⁾ II Tess. 3, 16. ⁵⁾ Filip. 4, 19. ⁶⁾ II Petru 3, 18. ⁷⁾ Ovrei 13, 21. ⁸⁾ I. Petru 5, 14.

1921-22. Cu acel prilej, capul provinciei noastre scrie, între altele și următoarele:

„Trimițându-Vă cu bucurie, Prea On. Frați, solia aceasta grăitoare despre o retribuțiune mai dreaptă și mai convenabilă serviciilor ce le-ați făcut și le faceți și statului prin împlinirea conștiințioasă a funcțiunii de protopop, nu Ne uităm a Vă exprima și cu această ocasiune convenita noastră recunoștință pentru păzirea cu credință a postului ce vi-s'a încredințat.

„Instituțiunea protopopiatelor totdeauna a avut o deosebită importanță nu numai în opera de pură administrație bisericească, ci mai vârtos în cura animarum. Controlori ai vieții pastorale din câte o parte a arhidiecezei fiind, mulți din Frațiile Voastre s'au nizuit, să studieze temeinic și amănunțit condițiunile multiple de viață, între cari trăiesc credincioșii noștri, alcătuindu-și tabloul religios-moral, cultural, social și material al districtelor date în grija lor. Ținutu-și-au apoi unii din Frațiile Voastre de a lor datorie de a-se dovedi conducători tractuali cu tact și abilitate, fixând puncte de orientare în îndrumarea vieții, deiaturând scăderile, curmând relele și punând în activitate energiile prețioase din cercul lor de competență.

„În forma aceasta au contribuit, nu numai la progresul spiritual și material al credincioșilor din districte, ci și la întărirea legăturii acelora cu organismul central eclesiastic și la facilitarea mersului bun în biserică. Pentrucă, după ce soarta întregului atarnă dela soarta părților, cari îl compun, fără pildele bune din diferitele districte protopopești, nu se poate închipui nici viața religioasă, armonică și binerânduită a Arhidiecezei.

„De data aceasta Vă și îndemnăm și invităm în Domnul, Prea On. în Hristos Frați, ca, luând în considerare răutatea zilelor de acum, să Vă îndoșiți însuflețirea caldă, zelul sfânt și munca diligentă întru ocrotirea, apărarea și desvoltarea intereselor vitale ale bisericii, din atâtea părți aleșuită. Aprindeți în tot locul focul dragostei lui Dumnezeu și a deapropelui, și-l țineți viu în inimile tuturor. Aruncați cu mâna plină, sămânța sănătoasă și curată a adevărului divin și faceți tot posibilul, ca inimile, în cari cade sămânța, să fie pământ binepregătit. Faceți cele mai calde îndemnuri pentru muncă și

cruțare. Mângâiați poporul. Întăriți-i credința, cum și nădejdea unor vremi mai bune.

„Apostolatul acesta, ce vi-l cerem cu toată insistența, va avea darul de a trezi pe foarte mulți la o nouă viață.

„Înaltul Minister al cultelor cu detașia protopopească și cu diurnele indicate, delătură multe piedeci de ordin material din drumul apostolatului mai intensiv, ce se așteaptă de acum înainte.

„Aceasta ne face să credem, că veți controla cu dragoste și cu toată prudența, cât mai des, chiar și de 4 ori pe lună, viața și activitatea Fraților preoți, viața morală și religioasă a poporului, școala confesională, învățământul religios-moral cum și modul și conștiințiositatea, cu cari se administrează averile bisericesti și ale școlii noastre, și că ori unde și ori pentruce vă veți deplasa, nu veți trece cu vederea chestiunile principale religioase-morale și culturale din partea locului.

„De vreme ce cu prilejul introducerii preoților și a învățătorilor, cu ocasiunea luării examenelor școlastice finale și a publicării rațiunilor, protopopul are prilej de a arunca în suflete multă lumină și căldură, excursiunile, ce le veți întreprinde în cauzele acestea, încă vor fi onorate cu diurnă.

„Când dispunem efectuarea acestor vizitațiuni, nu întrelăsăm a Vă sfătui și îndemna în Domnul, ca în programul, ce Vi-l veți face, să aveți în vedere deosebit parohiile mai expuse, mai neliniștite, mai depărtate, cum și pe cele fără preot în loc.

„Fiindcă Dumineca și în sărbători se poate controla mai bine activitatea Fraților preoți și viața spirituală a credincioșilor, și fiindcă tot atunci se poate propovedui mai cu efect cuvântul Domnului, dorim, ca cel puțin o parte însemnată a vizitațiunilor prescrise, să se facă în zilele acestea, substituindu-se purtătorii oficiilor protopopești, dacă n'ar avea cooperatori sau cateheți, prin câte un frate preot din district“.

„Domnul, care binecuvintează pe ceice îl binecuvântă, să și sfințească pe ceice sperează întru Dânsul“.

* * *

Al doilea ordin arhieresc e cel „pentru o cât mai bună administrare a parohiilor vacante“. În acest ordin se constată că „răsboiul îndelungat a împușinat simțitor surescenența clerului tinăr, chiebat să ocupe posturile rămase fără îngrijitorii trecuți în statul deficienței ori în cealaltă lume“, iar între ur-

mărire răboiului este fenomenul dureros, că unii dintre preoți și-au părăsit „chemarea, căreia se dedicaseră și îi juraseră credință. De aici a rezultat un număr însemnat de parohii vacante în un timp, când nu numai interesele spirituale ale credincioșilor, ci și binele statului reclamă preot în fiecare parohie, care să fie părinte bun, medic conștiințios și învățător iscusit... care cu cuvântul și cu pilda vieții sale, să potolească patimile, să vindece ranele și să conducă pe calea virtuții pe toți cei de bunăvoință, ridicând în chipul acesta nivelul religioso-moral, cultural și economic al poporului nostru“.

Pentru ca „credincioșii din parohiile vacante să nu rămână neserviți, nemângăiați și nelustruți în acestea grele și primejdioase timpuri“, arhiepiscopul dispune, ca preotul, celebrând sf. liturghie în parohia vacantă, să officieze acolo și înșăratul, catehizând tinerimea adultă. Pentru cazul că un preot ar administra mai multe parohii, să celebreze sfânta liturghie în o parohie, iar înșăratul și predică, în aceea zi, în altă parohie. Cea mai însemnată dispoziție e, că administratorul, în fiecare săptămână, în o zi stabilită înainte, trebuie să se prezinte în fiecare parohie vacantă, să celebreze sf. liturghie, să catehizeze, să cerceteze morboșii, să se intereseze de chivernisirea averii bisericești și să împlinească rugărilor varii și juste ale credincioșilor.

La ordinele acestea de mare importanță, noi nu mai adăugăm decât dorința de a le vedea împlinite de toți și în tot locul. Urmările bune ale apostolatului, cerut de părintele Mitropolit și împlinit cu tot devotamentul de protopopii și preoții noștri, vor fi incalculabile... Cu Dumnezeu înainte pe drumul arătat!

SENIOR.

Ingrijirea pastorală a bolnavilor.

(IV.)

6. Cercetarea bolnavilor.

Păstorul sufletesc, cât ce s'a informat, că cutare credincios este greu bolnav să-l cerceteze fără amânare, chiar și dacă nu este învitat din partea bolnavului ori a familiei lui. Aceasta o pretinde dela el poziția și chemarea lui de părinte sufletesc. Preotul are să cerceteze bolnavii spre a-i mângăia și ajuta după putință în situația lor de durere, dar mai ales a-i reînvi și întări în privința sufletească prin demna primire a sfintelor

sacramente, anume a *Mărturisirii*, *Cuminecării* și *Ungerii de pe urmă*.

Bolnavii peste tot sunt nervoși și foarte susceptibili, de unde urmează, că păstorul sufletește în tractarea cu ei să fie cât se poate de precaut și prevenitor. Peste tot având în vedere condiția socială, etatea, naturelul și starea religioso-morală a bolnavului, precum și împrejurările particulare între cari s'ar afla acela, preotul să mediteze înainte: ce va vorbi și cum se va tracta cu pacientul. Cum are să porceadă preotul în singuraticile cazuri concrete în tractarea cu bolnavii este avizat înainte de toate la prezența lui de spirit și capacitatea de a se reculege, ținând seamă de împrejurări. Aci considerând cazurile mai comune, în ce privește tractarea cu bolnavii, dăm următoarele îndrumări:

a) Parohul să plece la bolnavi îmbrăcat cuviincios și gata spre ale administra ss. sacramente. Pe drum să se roage pentru bolnav. Ajungând la locuința bolnavului, să nu între îndată în casă, ci înainte de a intra, să se informeze dela căseni despre natura și gradul morbului și despre dispoziția sufletească a bolnavului, spre ex. are dureri mari, are fierbințeli, poate mânca, dormi, liniștit e? etc. În timpul acesta bolnavul înțelegând, că a sosit preotul, se va reculege, iar căsenii vor face rând în casă, dacă eventual nu ar fi toate în bună rânduială.

b) Intrând preotul se va sili, ca prin prezentarea sa, să facă impresie bună asupra bolnavului și să-i câștige încrederea. În scopul acesta îl salută pe bolnav în mod cuviincios. În semn al iubirii sale părințești de regulă îl agrăește pe nume, zicându-i fiule, frate etc. (după etatea respectivului). Ii spune, că în calitate de părinte sufletește și-a ținut de datorință a-l cerceta și a se interesa de starea lui. Apoi îl întreabă: cum se simte din ce i-a provenit boala, ce remedii folosește și alte întrebări potrivite, dar nu prea multe.

Dacă pacientul se simte mai ușor, preotul își manifestă bucuria, și-l încurajează și îndeamnă la paciența și încredere în Dumnezeu. Când pacientul se tângue de dureri mari și de alte molestii împreunate cu morbul, preotul să-l mângăie și să-l îndemne a suporta — ca oarecând dreptul lob — cu resignațiune, tot ce trimite Dumnezeu asupra noastră. Pe lângă acestea, preotul va da pacientului și căsenilor sfaturi igienice, și de cumva morbul e greu și nu a fost încă medic la bolnav, va stărui să fie chemat medicul. Contribuie mult spre a câștiga

încrederea pacientului, dacă preotul îi aduce ceva dar, ori îi face mici servicii, cum ar fi s. e., dacă cere apă ori medicină, o dă ori se arată gata de a i-o da însuș preotul. Tânguirile pacientului le ascultă cu bunăvoință și dovedește compătimire sinceră față de el. Asemenea să aducă aminte și căsenilor despre datorința de a fi cu paciență și compătimire față de bolnav. În morburile îndelungate va cerceta păstorul cam odată în săptămână pe pacient. Dacă morbul e grav și pacientul slăbit de 2—3 ori pe săptămână. La morburile acute, când e în pericol vieța, îl va cerceta în fiecare zi; decumva e necesar, chiar de mai multeori în zi, spre a veni în ajutor bolnavului. Timpul cel mai potrivit pentru cercetarea bolnavilor, afară de cazul de urgență, sunt orele 10—12 înainte de amiază și 3—5 după amiază, vara este potrivit și timpul de 5—7 ore după amiază. Credincioșii în orele acestea, de regulă au rânduit în casă și nu-i genează vizita preotului ori a altor persoane străine. Vizita să nu țină mai mult de 15—20 minute, afară de cazul, când însuș bolnavul ar stărui cu insistință ca să rămână preotul timp mai îndelungat la dânsul, motivându-și stăruința aceasta.

Preotul va învăța pe credincioși, ca să nu molesteze pe cei bolnavi cu vizite prea dese, când îi vizitează, să nu petreacă la ei, timp mai îndelungat.

c) Fiind scopul principal al cercetării bolnavilor grijea de mântuirea sufletului, preotul după mângăierile împărtășite bolnavului, va vorbi cu el despre bunătatea și nemărginita îndurare a lui Dumnezeu, care este părintele îndurărilor (2 Cor. 1, 3), despre folosul și meritul, ce ni-l putem câștiga înaintea lui Dumnezeu chiar și prin suferințele noastre (Rom. 8, 8), pe calea aceasta va deștepta în sufletul lui sentimente de credință vie, speranță firmă în bunătatea lui Dumnezeu, și de iubirea lui și dorința de a-și aduce cât mai curând în bunăranduială starea sufletească. Dacă pacientul dorește să se mărturisească, preotul îl pregătește prin o scurtă esortație și cetirea rugăciunilor prescrise înainte de mărturisire (Molitvă). În decursul mărturisirii îl ajută prin întrebări și-l dispune la deslegare prin instrucțiunea corespunzătoare, ce i-o dă ascultând mărturisirea. Altcum de regulă împărtășirea bolnavului cu ss. Sacramente o lasă pentru altă vizită, luând afară cazul, când ar fi pericol în așteptare.

d) Când parohul voește să viziteze pe morbos, fără de a-l fi chemat, decumva bolnavul e din familie de poziție înaltă,

e consult să-i anunțe vizita cu câteva ore mai înainte prin vr'un amic ori membru al familiei, ca să-l pregătească la vizită. Dacă pacientul e grav bolnav, preotul după cuvintele de introducere, încearcă a-l dispune la mărturisire, anume vorbește bolnavului despre fragilitatea firii omenești, mai ales la etate mai înaintată, morburii acute etc. Ii aduce aminte, că viața noastră e în mâna lui Dumnezeu, care după cum se exprimă s. Augustin nu ne-a promis și ziua de mâine (Deus crastinum non promisit, fortasse dabit, fortasse non). Apoi îi amintește despre datorința de a fi pururea împăcați cu Dumnezeu și cu conștiința noastră, precum și despre efectul salutar, ce-l are liniștea conștiinței asupra sănătății respective însănătoșării. S. Alphonso aduce două cazuri, când în urma mărturisirii, oamenii greu bolnavi, de cari au desperat medicii, mărturisindu-se, s'au însănătoșat îndată (Homo apostolicus, De assistentia erga moribundos § 1). Pe calea aceasta îl dispune, ca însuș pacientul să poștească mărturisirea. Să nu uite preotul, că mulți bolnavi din anumite prejudeții cercă să amâne primirea sfintelor sacrameente. Unul se teme, că primind ss. sacrameente, provoacă o prea mare îngrijorare și chiar groază la membrii familiei sale, că adecă va muri. Alții sunt înșiși în aceea credință deșertă; că dacă au primit ss. sacrameente, nu numai sunt pregătiți pentru ora morții, ci și că mărturisirea și cuminecarea în mod necesar grăbesc aceea oră, de care se îngrozesc. Sunt însă mulți, cari doresc amânarea mărturisirii spre a se reculege sufletește și a se pregăti mai bine. Alții iarăș cred, că morbul nu este greu, prin urmare pot amâna mărturisirea. Preotul să-i lumineze, arătându-le, că mărturisirea numai folosii le poate, câștigându-le în mod deosebit bunăvoința lui Dumnezeu și liniștea sufletească. Dacă nu e pericol mare, parocul nu va stărui, ca bolnavul să se mărturisească îndată, il va face însă atent, că ar fi bine să se mărturisească cu proxima vizită, care să o fixeze încă pe aceeaș zi, ori pe ziua următoare la anumită oră.

e) Dacă preotul observă, că pacientul e slăbit și e fundată temerea, că poate muri în tot momentul, deci e pericol în așteptare, să-și dea toată silința de a îndupleca pe bolnav să se mărturisească și să se cuminece fără amânare. Dacă bolnavul ar cere amânare spre a se pregăti, preotul să se oferească, că-l va ajuta și la pregătire, anume la examinarea conștiinței, și excitarea părerii de rău și a propusului de în-

dreptare. Insistând pacientul să fie lăsat singur, îl lasă, fără a se depărta însă dela locuința lui, ca astfel, în tot momentul să-i poată fi la dispoziție. După 10—20 minute, preotul de nou intră la bolnav și prin cuvinte amicale stăruie să se mărturisească. Și decumva pacientul e de tot slăbit și în cele din urmă, preotul cunoscându-i starea morală și păcatele, în cari de comun cad cei de condiția respectivului, poate să-i zică cam așa: Fătul meu, eu îți cunosc starea sufletească. este adevărat, că nu ai ascultat în fiecare Duminică și sărbătoare s. Liturgie? că ai înjurat, te-ai certat cu căsenii etc. Dacă îți recunoaște păcatele înșirate, îi va zice: spune-mi ce-ți apasă mai tare sufletul? Ai vr'un păcat pe care să-l fi retăcut în mărturisirile din trecut. Pare-ți rău de toate păcatele tale etc. Pe calea aceasta îl induce și ajută la facerea mărturisirii.

f) Când preotul ar fi chemat de consăngenii ori îngrijitorii bolnavului, la un bolnav necredincios, fără știrea acestuia, ori ar merge preotul la el nechemat, va vorbi cu el despre lucruri, cari privesc starea morbului și mijloacele de reîn sănătoșare și-l va mângăia. După această introducere îi va vorbi despre necesitatea să-și aducă omul în rând sufletul, și a-și asigura liniștea conștiinței, ceace are influință binefăcătoare asupra sănătății trupești.

Așa cearcă a-l dispune la primirea ss. Sacramente. Când pacientul ar răspunde, că el nu se mărturisește, ci despre faptele sale își va trage seama cu Dumnezeu, să-i replice, că voia lui Dumnezeu este, ca să-și compună afacerile de conștiință cu confesarul.

Preotul să nu-l părăsească pe bolnav, nici chiar atunci, când acesta ar declara expres, că nu-i trebuie preot, ci să-l liniștească, zicându-i, că să-l asculte, dacă nu ca preot, cel puțin ca pe om binevoitor. Când bolnavul ar trece la insulte, preotul să-i răspundă cu blândețe, că nu a venit ca să-l supere, ci să-l mângăie; regretă mult, că mângăierile lui nu sunt primite, cu toate acestea nu va înceta să se intereseze de el și să se roage la Dumnezeu pentru binele lui. Apoi salutând cuviincios pe bolnav să depărtează, spre a nu-l irita și enerva. Pe căsenii îi va îndemna preotul să liniștească pe bolnav, și să-l pregătească pentru altă vizită, când poate va fi mai dispus pentru mângăierile religiunii.

Dacă pacientul nutrește antipatie și aversiune față de persoana parohului să i-se recomande chemarea altui preot.

Indurarea lui Dumnezeu este fără margini, iar datorința păstorului sufletesc este, să nu omită nimic din ceea ce crede, că conduce la mântuirea bolnavului.

g) Uneori păstorul sufletesc are de a griji de indivizi, cari au încercat să se sinucidă. În tractarea cu aceștia înainte de toate să se convingă preotul despre motivul, ce l-a îndemnat pe bolnav la nefericită încercare. Motivele de comun sunt: morb greu și incurabil, daune materiali mari, nefericiri în familie, dorințe nerealizate, ori frica de cutare rău mare, rușinea etc. Preotul cunoscând motivul, ce l-a îndemnat pe bolnav la încercarea de sinucidere, îi va arăta, că răul, de care se teme, nu e așa mare cum îl socotește, că se poate preveni, respective se poate suporta, dacă omul are încredere în Dumnezeu. În consecință se va sili preotul să deștepte în sufletul pacientului aceasta încredere.

Numai după ce pacientul s'a liniștit, trece preotul la admonierea părintească ducându-l acolo, cât să-și recunoască greșala, precum și răutatea și perversitatea încercării sale nenorocite, și să deștepte în sufletul lui părere de rău sinceră pentru fapta comisă. Mai încolo îi va arăta prețul vieții, ca cel mai mare dar pământesc primit dela Dumnezeu, și-l va sfătui, ca pe viitor să nu se mai ocupe de miseria sa, ci să-și caute ocupațiuni serioase, cari îl vor vindeca de boală. Dacă pacientul e dispus, preotul îl mărturisește, altcum amână 1—2 zile. Când nefericitul e rănit greu și se află în cele din urmă, preotul îl tractează ca pe muribunzi, deșteptând în el contrițiune în-deosebi pentru păcatul încercării de a se sinucide. Asemenea tractează ca pe muribunzi și pe aceia, cari în urma unui accident nefericit s'au vulnerat de moarte; precum și pe ceie au să se supună la operațiuni chirurgice periculoase.

h) O deosebită atențiune merită tractarea bolnavilor obligați la restituțiune și a celor, cari nutresc dușmănie. Atari oameni adeseori mărturisesc păcatul, ce le zace pe suflet, dar nu împlinesc obligamentele de a restitui respective a se împăca cu deaproapele, ci amână din an în an, și pe mulți și ora morții îi află în o atare condiție de compătimit

Păstorul sufletesc pe cei *obligați la restituțiune* să-i îndemne, ca în o formă sau altă să rebonifice pe cei păgubiți respective să le reîntoarcă bunul luat pe nedreptul, deoarece precum ne învață sf. Augustin, nu se iartă păcatul, până ce nu se restituie luatul, când se poate restitui. Dacă penitentul nu tie modul restituirii, să-l învețe preotul, cum să restituie.

Anume trebuie să restituie, transpunând în natură proprietarului lucrul luat, ori dacă aceasta nu se poate fără a provoca scandal ori alte rele, să-i restituie echivalentul aceluia. Aceasta se poate face pe față ori pe ascuns, în formă de donațiune ori altă formă, în care proprietarul e deplin despăgubit pentru luarea ori stricarea pe nedreptul a lucrului său. Nu mai în cazuri rari și când altă modalitate nu s'ar afla, să primească preotul lucrul străin ori echivalentul aceluia spre a-l da proprietarului, fără însă a descoperi cumva, că dela cine l-a primit. Când restituirea este imposibilă, se consideră că a încetat obligamentul, despre ce să instrueze pe penitent îndemnându-l că dacă alta nu poate face în favorul celui păgubit, cel puțin să se roage pentru el.

Când bolnavul ar nutri *simțeminte de dușmănie*, să-l îndemne preotul a suprima afectul de ură și inimizție din sufletul său. Că oare să se poștească dela bolnav și împăcarea externă cu inimicul său, prin manifestarea părerii de rău, cererea de iertare, ori alte semne externe, atârnă dela împrejurări, cumpănirea căroră e lăsată la prudența preotului. Credem, că și inimicul cel mai neîmpăcat este satisfăcut, dacă știe, că bolnavul a manifestat dorința de împăcare și numai în fața unui ori doi martori; la aceasta credem, că poate îndupleca preotul pe pacient. Dacă inimicul ar voi să facă primul pas spre împăcare, ori chiar ar solicita permisiunea de a cerceta pe bolnav, acesta trebuie îndemnat, să nu refuze mâna de pace. Când însă s'ar teme, că vizita inimicului l-ar altera și i-ar agrava morbul, să-l avizeze în o formă sau alta, că primește solia păcii și se bucură de ea dară în starea de acum nu-l poate primi. Dacă bolnavul ar fi trăit în dușmănie cu membri familiei sale, soție, fii, frați, este consult să-și manifesteze semne de împăcare reciprocă atât pentru liniștea pacientului, cât și pentru a celor, cari au trăit în dușmănie cu el.

Aceia, cari au cauzat înjurie deaproapelui prin defaimare ori calumnie, fie cu graiul viu, fie în scris, să repareze înjuria respective să revoace vorbele calumnietoare, cât aceasta să poată ajunge la cunoștință publică; anume să retractează scrierile divulgate, ceace a publicat în ziare, sau vorbele înjurioase. Dacă aceasta retractare ar fi fizice ori moralmente imposibilă, e de ajuns să retracteze în fața martorilor, cari la rândul lor au să dea publicitatea cuvenită retractării făcute.

i) Pot obveni cazuri, ca preotul nostru să fie chemat de rudeni, să mângâie pe vre-un bolnav, care nu aparține bise-

ricii noastre. Preotul chemat ori chiar dorit din partea bolnavului, poate să meargă, și din caritate creștinească este chiar dator să deprindă față de el faptele îndurării, ajutându-l și mângâindu-l. Adugem însă, că să fie departe de el gândul de a face proselitism religios cu atari ocațiuni.

Dacă bolnavul ar avea scrupuli și dubii de conștiință, preotul să le resoalvă, provocându-se mai ales la probe scoase din s. Scriptură; a cărei autoritate o recunoaște și bolnavul. Să-l îndemne a-și pune încrederea în Dumnezeu, și să deștepte în suflet părere de rău pentru păcatele, cu cari și-ar simți îngreunată conștiința, cerând dela bunul Dumnezeu îndurare și iertare. Când bolnavul ar pofti dela preot să-l mărturisească, ori să-l și cuminece, să-i spună, că aceasta o poate face numai sub anumite condițiuni și anume: Dacă pacientul cunoaște doctrina bisericii noastre despre sf. Penitență și sf. Euharistie, declară, că crede, că biserica noastră este adevărata biserică întemeiată de Domnul Isus Hristos și deodată își exprimă voința de a fi primit în sinul acestei biserici. Premergând acestea bolnavul va fi îndrumat, că în conformitate cu art. de lege ung. 53—1868 (unde este încă în vigoare această lege) să facă însinuările prescrise; până atunci nu poate fi primit în biserica noastră. Când însă boala este gravă și este în pericol viața pacientului, este de ajuns, ca el să declare înaintea alor doi martori, că crede învățăturile propuse de biserica noastră și voește a fi membru al acestei biserici.

Dacă preotul nu are motive de a se îndoi despre sinceritatea acestei marturisiri de credință, îl primește în sinul bisericii sub rezerva de a satisface prescrișelor legali, de cum va se va însănătoșa. Martorii iau proces verbal despre trecere, iar preotul pregătindu-l îl împărtășește cu ss. Taine. Este adevărat, că trecerea aceasta în Ardeal nu se consideră de legală, dar moartea, care amenință, trebuie considerată ca *vis major*, ce nu ține seamă de prescrișele legali. Dacă un atare bolnav ar muri înainte de a satisface formalităților legali, preotul nostru îl poate înmormânta; în forul extern însă dreptul de înmormântare compete ministrului confesiunii, de care s'a ținut respectivul mai înainte. Aceasta știindu-o preotul nostru să nu stărue a-i înmormânta trupul cel trecător, aibă mângâierea, că i-a mântuit sufletul nemuritor.

Dr. IZIDOR MARCU.

Adventismul și combaterea aceluia.

(1.)

I. Introducere.

Una dintre urmările triste ale războiului mondial a fost un anumit deranj sufletesc, în urma căruia psihologia mulțimii e mai accesibilă ori căror idei și curente, fie acelea cât de ciudate sau caraghioase chiar! Marile schimbări exterioare: politice, economice și sociale sunt împreunate cu o fermentație interioară, în care germenii tuturor pornirilor își află teren priincios!

Astfel am ajuns să auzim după războiu vorbindu-se mai mult, decât până aci, de una dintre cele mai curioase mișcări religioase: așa numitul *adventism*. Zic, mai mult, decât până aci, căci nu e nou adventismul; îl cunoaștem dinainte de războiu, îi știm originea. Ci numai dela războiu încoace auzim de proporțiile extraordinare, ce a luat întinderea lui chiar în locuri, unde aceasta e absolut simptomatic (cum e d. ex. în Viena, în Polonia!)

1. Baptismul în genere.

Advențiștii fac parte din acel conglomerat de secte protestantice la noi, cari în cele mai multe locuri se cuprind sub numirea de „pocăiți“. Se numesc așa, pentrucă în genere învață pe om să se pocăiască, lăpădându-se de religia de până aci și prin nou botez, urmând o vieață nouă; din cauza acestui nou botez se numesc și baptiști. Afară de botez nu mai este nimic, despre ce s'ar putea spune, că e comun tuturor sectelor baptiste.¹⁾

Sunt peste 50 secte pocăite sau baptiste. Legătura organică dintre ele o formează „Alianța bisericilor baptiste din toată lumea“; încolo fiecare sectă (confesiune) și fiecare comunitate este independentă. Ca o notă comună se poate considera negarea tradițiunii, a sfintelor taine, afară de botez, a cultului, a sărbătorilor, posturilor și altor rânduieli bisericesti. Încolo lipsește orice unitate între ele. „Unele recunosc autoritatea întregii Biblii, altele numai a Noului Testament. Unele cred în mântuirea prin botez, altele cred botezul numai de un

¹⁾ V. „Sămănătorul“, revistă socială-religioasă, Brașov, Dec. 1921, pag. 5.

simbol și leagă mântuirea numai de fapte. Unele cred în predestinațiune, altele în libertatea voinții omului. Unele — și cele mai multe — serbează Dumineca, altele (ca adventiștii, și sabațiștii) serbează Sâmbăta. Unele cred în venirea lui Isus pentru întemeierea unei împărății de o mie de ani și în 2 învieri, altele numai în o judecată și în o înviere. Unele sunt contra jurământului, altele îl aprobă și îl practică. Unele sunt absolut contra folosirii armelor, altele ba. Unele dau drept aderenților lor să ocupe orice oficiu public civil, politic, social, militar, altele nu. Unele recunosc și dreptul femeilor, altele se țin de cuvintele apostolului Pavel „femeia să tacă în biserică“.

2. Chiliasmul.

Precum și numele o arată, adventiștii sunt o sectă, care propagă *apropiata venire a lui Hristos pe pământ, începerea împărăției Lui de 1000 ani, după care va fi veșnica fericire a celor îndreptățiți și veșnica moarte a celor nepocăiți.*

Avem a face deci cu o sectă *chiliastă*. În aceasta n'ar fi nimica nou, căci dela începutul creștinismului, istoria e plină de atari rătăcirii. Chiliasmul (*χίλια ἔτη* = o mie de ani) sau învățătura despre domnia de 1000 ani a lui Hristos pe pământ, își are sorgintea în ideile greșite ale Evreilor relativ la Mesia. Ei adecă, interpretând în sens verbal profețiile lui Isaia, Ezechiil, despre împărăția lui Mesia, așteptau în Mântuitorul un împărat pământesc; cam aceleaș așteptări le aveau în parte, și apostolii (Mat. 20, 20 urm.). Domnul nicidecât nu a răspuns acestei așteptări, nici nu a încurajat acest fel de așteptări pentru timpurile următoare. Cu toate acestea, vedem deja la primii creștini o neorientare asupra venirii a 2-a a Mântuitorului. Tesalonichenii neînțelegând deosebirea dintre semnele sfârșitului Ierusalimului și a sfârșitului lumii, dela Matei 24, erau mereu îngrijați și așteptau venirea Domnului; ceeace auzind sf. Pavel, le-a scris cartea a 2-a, liniștindu-i și prevenindu-i, să nu asculte de profeți mincinoși, cari zic, că se apropie ziua Domnului.

Și macar că, afară de cap. 20. al Apocalipsei, care își are tâlcul său, nici o învățătură a Domnului, apostolilor sau a părinților apostolești nu îndreptățește la nici un fel de presupuneri chiliaste, deja în timpurile anteniceane aflăm atari idei, cu caracter absolut eretic la unele secte judaizante (ebio-

niții, cerințianii), necondamnabile la unii ss. părinți și scriitori bisericești (Papias, s. Iustin Martirul, Tertulian, Irenen ș. a.), cu atât mai vărtos, că așteptări'e de acest gen se scuză cu persecuțiile din acele vremi. Ss. părinți: Ieronim, Grigore din Nazianz, Vasile cel Mare, dar mai vărtos s. Augustin au combătut energic chiliasmul. Lui i-au urmat scolastici din evul mediu, cari au lămurit și contrazicerea dintre învățătura chiliastă și doctrina catolică despre eshatologie.

Protestantismul, cu doctrina sa despre totala stricăciune a omului, nu a oferit teren priincios chiliasmului; ba „Mărturisirea augustană“ în art. 17 a condamnat expres ideile milenare ale jidovilor. De altă parte însă chiar protestantismul a servit ca bază tuturor pornirilor eretice, ce s'au ivit de atunci încoace, între cari e adventismul! Să-l vedem acesta mai deaproape.

II. Adventismul.

1. Istoria adventismului.

Intemeietorul adventismului e William Miller, născut la 1782, mort la 1849 în America. Născut din părinți baptiști, la început fusese total necredincios, mai apoi a început a studia Scriptura, mai ales părțile relative la venirea din nou a Mântuitorului. Ca mulți alții înainte și în urma lui, a crezut și el, că „semnele timpului“ arată, că e apropiată venirea Mântuitorului. Ba a crezut, că poate fixa și anul venirii lui Isus!

Spre acest scop, s'a servit de pasajul din Daniil 8, 13 urm., unde se spune, că jertfa, ce s'a luat și păcatul pustiirei, ce s'a dat, va sta „până seara și dimineța, zile 2300 și se va curăți biserica“. Aceasta se referă la biserica din Ierusalim, dar Miller a interpretat-o despre curățirea pământului prin focul anunțat în 2 Petru 3, 10 și a luat cele 2300 zile ca tot atâția ani. Luând ca punct de mănecare al calculului său întoarcerea din prinsoare babilonică a unei părți a Evreimii întâmplată la anul 457 (mai bine zis 458) a. Hrs., a ajuns la concluzia, că în anul 1843 va veni Hristos.

La anul 1833 Miller a fost autorizat din partea comunității baptiste, să poată predica. În acelaș an a edat o lucrare intitulată: „Dovezi din biblie și din istorie pentru venirea din nou a lui Hristos la anul 1843. Prin acestea a câștigat numeroși aderenți, iar la anul 1840 un aderent al său, M. Himes,

a scos în Boston primul ziar adventist „Semnele timpului“, mai târziu „Vestitorul Venirii“ (Dlui). La insistența aderenților săi, Miller a indicat timpul venirii Domnului „între 21 Martie 1843 și 21 Martie 1844“, ca termenul cel mai precis.

„Credincioși“ și „necredincioși“ cu atențiune încordată așteptau venirea zilelor mari. Cu cât se apropia ziua ultimă, 21 Martie 1844, cu atât mai nerăbdătoare era lumea. Dar a venit, a trecut și ziua aceasta! Miller s'a dovedit profet mincinos. Ce avea să facă? A făcut o „scrisoare deschisă“ către aderenții săi, în care a recunoscut, că a greșit nițel calculul, însă i-a asigurat, că Domnul „curând“ va veni. Termen precis, din precauțiune, nu a mai dat!

S'a aflat însă un ucenic al lui, S. S. Snow; care a lămurit greșeala. Miller, zicea el, a pierdut din vedere, că în pilda celor 10 fete (Mat. 25) mirele nu vine ziua, ci la miezul nopții; Aceasta $\frac{1}{3}$ zi, cu care întârzie venirea mirelui, răspunde la $\frac{1}{2}$ an, deci peste $\frac{1}{2}$ an va veni Domnul, la 22 Oct., cu siguranță!

A venit și ziua aceasta!

Mii de adventiști se adunară la casele lor de rugăciuni și cu cântări religioase, cu ochii spre cer, așteptau venirea Fiului lui Dumnezeu, cu sfinții îngeri. Însă ziua a trecut și i-a lăsat așa de triști! Durerea lui ne-o descrie unul dintre cei de față (Louborough): „Năstrapa binemirosoasă a bucuriilor nemuririi înainte simțite zăcea spartă la picioarele lor. Se rugau să fie luminați asupra desiluziei. De atâtea ori s'au rugat: vină Doamne Isuse! dar el n'a venit“... „Am părăsit casa de adunare și am plâns ca un copil. Timpul a trecut și Domnul dorit nu a venit. A trebuit să vedem, ca oarecândva Maria Magdalena: au luat pe Domnul... și nu știm unde l-au pus pe el“¹⁾

Deci Snow, ca și Miller, s'a dovedit profet mincinos! Dumnezeu i-a luminat însă asupra greșelii: pământul, conform Evr. 8, 5 e umbra cerului, deci sanctuarul cerului a început a se curăți, în acela a intrat AŌI la 22 Oct. 1844, conform profeției s. Petru „vremea este a se începe judecata dela casa lui Dumnezeu“ (1 Petr. 4, 17). Mult adventiștii n'au mai fost dispuși a profeți, cu date precise, sfârșitul lumii. L'au mai pus odată pe 1873, apoi pe 1914 și acum mai nou pe 1925. În ce chip, vom vedea mai la vale.

¹⁾ Heimbucher, Methodisten. Adventisten u. Neu-apostolische Gemeinde, Regensburg 1916, p. 46.

Amintim numai, cã secta adventiștilor, exclusã la 1845 din cea baptistã, pușinã vreme și-a pãstrat unitatea. S'a divizat în diferite secte mai mici, între cari mai însemnatã e aceea a *adventiștilor de ziua a 7-a*, iar mai nou aceea a „studentilor bibliiei”. Cei dintâi se numesc așa, pentru cã ei au primit ținerea Sãmbetei în locul Duminicii. Aceștia au cu sediul în Hamburg, o „Societate internaționalã de tractate”, care a edat multe broșuri și în limba romãnã. Prin acelea, cum și prin gazetele, ce editeazã, s'a propagat mereu ideia sfârșitului lumii, pãnã la rãzboiul mondial.

În timpul mai nou, adventismul nu se propagã sub numele acesta, ci sub numirea de „*studenți de Biblie*”, cari acum au și o Asociațune internaționalã. Aceasta asociație a editat mai întãiu opera pastorului Russell „*Studii în Scripturi*”, în care se cuprinde un întreg sistem, cu multã istețime construit, de doctrinã adventistã. Opera se compune din urmãtoarele 6 volume:

1. *Planul divin al vrâstelor* (epocilor), dã o explicație a „planului divin” de rãscumpãrare și restaurare a neamului omenesc, conceput de ei.

2. *Timpul este aproape*, trateazã despre timpul și modul venirii a doua a Domnului.

3. *Vie împãrãția Ta*, se ocupã cu profețiile și evenimentele, cari au se întãmpla, „în timpul de pe urmã”, glorificarea bisericii și stabilirea regatului milenial.

4. *Bãtãlia Armaghedonului*, spune, cum disoluția ordinii prezente este acum în proces și cum toate remediile propuse sunt în neputință de-a împiedeca sfârșitul.

5. *Ispășirea între Dumnezeu și Om*, „trateazã un subiect important: e centrul, din care izvoresc toate razele grației divine”.

6. *Creățunea Nouã* „este o tratare despre crearea sãptãmânii (1 Moise 1 și 2) și despre bisericã...”

Dintre aceste, douã volume sunt traduse pe romãneste; dar Asociația lor internaționalã se îngrijește, ca doctrinele depuse în aceste volume cam greu de înțeles sã fie popularizate prin broșuri, dintre cari avem mai multe în limba romãnã.

Sã vedem acum, pe ce se bazeazã propaganda adventistã, care e doctrina, prin care, în loc de a fi disprețuiți, în mã-

sură, care te pune pe gânduri, cuceresc masele și chiar pe unii intelectuali?!

2 Doctrina adventiștilor.

a) Observări generale.

Din capul locului observăm, că nu ne ocupăm aici, decât numai de doctrina *specială* a adventiștilor, prin care se deosebesc de celelalte secte baptiste. Aceasta o facem cu atât mai vârtos, cu cât avem datoria de-a repara greșeala, că chiar și aceia, cari spuneau că se ocupă exclusiv de doctrina adventistă, absolut au neglijat învățăturile speciale ale lor. Ca exemplu ne poate servi pâr. Iconom Const. Nazarie cu lucrarea „Combaterea principalelor învățături adventiste“¹⁾.

Nu e doctrină specială a adventiștilor negarea Tradițiunii, a Bisericii, a ss. taine, a cultului ortodox-catolic; aceasta o au toate sectele protestante. Invățătură curat adventistă e aceea, care tratează *despre cele din urmă lucruri (Eshatologia)*. Relativ la aceasta își au ei sistemul lor teologic construit pe citații din sf. Scriptură, la care țin morțiș. Sistemul acesta, ca să-l imprime mai bine în mintea cetitorilor și să-i încurce perfect pe cei neînțelegători, îl au și desenat pe o hartă.

b) Planul epocilor.

După părerea adventiștilor Dumnezeu a creat lumea și pe om în ea, ca să fie fericit. Conform planului lui Dumnezeu, istoria omenirii pe pământ se împarte în 3 epoci²⁾ mari:

1. Epoca dela Adam până la potop;
2. dela potop până la a 2-a venire a Mântuitorului, „lumea rea de azi“;
3. epoca împlinirii timpurilor.

Existința acestei împărțiri se bazează pe aceea, că apostolul vorbește de „lumea rea de azi“, care are ea ca șef pe

¹⁾ În aceasta carte, „după mai mulți autori“ zice pâr. Nazarie, aproape exclusiv după scriitorul rus Obolenski, zic eu, — zic, în aceasta carte, ediția II scoasă la 1921 în Biblioteca religioasă a mănăstirii românești „Prodromul“ din sf. Munte Atos, are un capitol, singurul actual: „Invățătura adventiștilor despre împărăția de 1000 ani a lui Hristos și despre veșnicia muncilor păcătoșilor“, — în care ignorează aproape absolut tot, ce vom spune mai jos în legătură cu „planul divin“ al epocilor!

²⁾ În cărțile adventiste, rău traduse pe românește, se zice „vrăste“, „planul divin al vrăstelor“.

satana, și fiindcă prin potop lumea de atunci a perit, (2 Petru 3, 6), aceea a trebuit să fie diferită de cea de azi.¹⁾ A fost deci 1. *lumea dinainte de potop*, sub administrarea îngerilor, cari n'au putut-o reforma, de aceea a venit potopul. 2. *Este lumea de azi*, în care omul avea să se guverneze pe sine însuși, dar din cauza căderii e guvernat de satana.

Lumea de azi, epoca a 2-a, e împărțită în 3 epoci mai mici: a) epoca patriarhală, b) epoca iudee și c) evanghelică.

a) În epoca patriarhală Dumnezeu a urmat negocieri cu patriarhii Avram, Isac și Iacob (cfr. Facere 12, 7; 26, 17, 23-4; 18. 17-18).

b) În epoca iudee urmașii patriarhilor au fost tratați ca poporul lui Dumnezeu. Neamul ales a fost tipul bisericii creștine. (Cfr. Ieșire 6, 7. Amos 3, 2; 1 Cor. 10, 11. Ev. 3, 5 și 11, întreg).

c) În epoca evanghelică răului îi este permis să încerce pe om, spre a se vedea, dacă este vrednic de binecuvântările mântuirii. (Cfr. Mat. 4, 23, 24, 14. Marc. 16, 15. Fapte 14, 15. Ef. 4, 11-12. Ev. 3, 6).

3. *Lumea sau epoca ce va să fie* încă e compusă din mai multe epoci.

a) Epoca milenială, singura, despre care adventiștii au informațiuni precise: este **mila de ani**, în care Hristos va domni pe pământ. În timpul acestei epoci păcat și moarte vor fi șterse, e marea epocă de reclădire. (Is. 25, 6-7. Hab. 2, 14, Ioan 1, 9. Fapte 15, 16-17. Rom. 14-11. Ebr. 8, 11. Apoc. 11, 17; 20, 1-4).

b) Epocile, cari vor veni după cea milenială, sunt epoci de binecuvântare și fericire, asupra cărora Scripturile nu le spun adventiștilor nimic. (Cfr. Psalmi 37, 11. 29; 46, 8-9; 85, 10-13; Is. 2, 4; 35, 1. 6; 51, 3; 65, 22. Mih. 4, 3. Osia 2, 18. Ioil 2, 28. 1 Cor. 15, 54-5. Ef. 2, 7; Apoc. 21, 4).

Între diferitele epoci sunt epoci de tranziție, așa numite *secerișuri*. Așa între epoca iudee și evanghelică a fost un seceriș de 40 ani, începând dela activitatea publică a lui Isus până la distrugerea Ierusalimului. Între epoca evanghelică și cea milenială secerișul ar fi chiar acum.

c) *Invățătura adventiștilor despre moarte, înviere și pedeapsă.*

¹⁾ A se vedea: Planul divin al Vârtelor, Brooklyn, pp. 219 urm.

1. Nemurirea sufletului.

Advenștiștii neagă *nemurirea sufletului*.

„Viersurile următoare arată¹⁾, că în om nu este nimica, Suflet nemuritor, dupăcum crede lumea creșștină, fără cum moare unul, așa moare și celalalt (citat: Facere 2, 7.). Dumnezeu a zis: cu moarte veși muri! „Satana a zis: nu veși muri“! Aceasta e minciuna cea dintâiu, care corăspunde cu învășătura falsă, care învașă, că Sufletul e nemuritor... „Oare... numai trupul moare și Sufletul ba? *Ba da! moare și Sufletul, că Dumnezeu și pe acela îl poate nimci*“.

Aceasta e afirmă cu atâș mai mult, cu cât și îngerii ar fi muritori. Dovadă: Scriptura spune despre Satana, că s'ar fi nimicit. Ba află în Scriptură o dovadă și mai frapantă: Eccli. 3, 9. urm. „Cumcă *întâmplarea fiilor omeneshi și întâmplarea dobitocului o întâmplare iaste*. Precum e moartea acestuia, așa e și moartea aceluia și un dăh iaste tuturor și nimica nu prisoșește omul, decât dobitocul. Toate merg la un loc: toate s'au făcut din țărână și toate se vor întoarce în țărână. Și cine șștie: oare duhul fiilor oamenilor suie-se în sus? Și duhul dobitocului oare pogoară-se în jos în pământ? „Deci, zic ei, precum e sfârșitul animalelor, așa e și al oamenilor: sufletul nu este nemuritor!

Dacă sufletul moare odată cu trupul, e firesc că nu mai este nici judecată particulară, nici iad, sau purgator; ci morșii așteaptă *învierea cea de obște*, care va fi în epoca milenială. „Invierea sau scularea morșilor va fi din morminte. din groapă, nu din purgator sau raiu, nici din iad, din chinul cel de veci, cum zic mulși...“²⁾.

După înviere, ceice au fost buni în viașă, vor fi păștrași fericirii de veci, ceice au fost păcătoși, vor avea prilejul de a se îndrepta și înșrucăt nu o vor face, la sfârșitul mileniului, vor muri a 2-a oră, pentru totdeauna!

„*Bravii tineri*, cari au mers la răsboiu și au căzut (murit) pe câmpul de luptă, n'au mers în cer, nici în chinuirile vecinice, cum ar voi creșștinismul să-i facă pe oameni să creadă. Ei n'au părășit trupurile lor și acum să se afle plutind prin

¹⁾ Părșile planurilor lui Dumnezeu cele msi însemnate de Dion. Giurgiu, Cluj 1912. O broșură tradusă pe romănește într'o limbă imposibilă.

²⁾ O. c. 32.

văzduh, după cum spiritiștii ar voi să facă pe oameni să creadă. *Ei sunt morți!* în deplinul înțeles al cuvântului și așteaptă învierea; și la vremea lor ei vor fi aduși iarăși la viață și redați iubiților lor..." Milioane, ce trăiesc acum, Brooklin, p. 88.

El zice către Adam: „*În care zi vei mânca din acela (din pomul cel oprit), cu moarte vei muri*". Ori, Adam a mâncat n'a murit în ziua aceea, ci a mai trăit 930 ani (Facere 5, 5), deci s'au dumnezeu a mințit, când a spus lui Adam, că va muri, dacă va mânca din pomul oprit, sau sub moarte este a se înțelege pedeapsa păcatului, care a și urmat în aceeași zi pe cum e limbajul Bibliei. — Încât pentru argumentul scos din Eccl. 3, 19 urm., cumcă moartea dobitocului aceeași este, la acest pesaj foarte bine observă 1. Toma de Aquino (P. 1. 9. 75. a 6. ad. 1. cfr. C. Cenș. e. 2. c. 29), că Eccl. vorbeste în numele unui nebun, cum vedem și la înțelepciunea lui Solomon, 2, 1. urm.

S'a calculat, că cam *una sută și patruzeci și trei bilioane* de ființe umane au trăit pe pământ în cei șase mii de ani dela facerea lui Adam. Dintre aceștia, după calculația cea mai întinsă, ce s'ar putea face cu dreaptă judecată, ar rezulta, că mai puțin de un bilion au fost Sfinți ai lui Dumnezeu. Aceasta calculație ar lăsa imensa cifra de *una sută și patruzeci și două bilioane* (142,000,000,000), cari au murit fără credință...¹⁾ când vor fi sculați, cu avantajul experienței cu răul, ceea ce i-a lipsit lui Adam, aceia, cari cu multumire primesc răscumpărarea.. pot să urmeze a trăi vecinic cu condiția originală a supunerii... Aci este mântuirea oferită *omii întregi*...²⁾

Cetim în cartea lui Solomon: „*că au zis întru sine cugetând nedrept: iată și cu necaz viața noastră și nu iaste leac în moartea omului și nu s'a cunoscut, celace s'a întors dela iad. Că din nimica ne-am făcut și după aceasta vom fi, ca cum n'am fi fost*", etc. Cumcă același glas se aude și în Eccl. vedem din versul premergător textului citat: „*zis'am eu în inima mea de vorba fiilor omenești*..." Deci Solomon în ambele cărți nu vorbește dela sine, nu exprimă convingerea sa, sancționată prin inspirația Spiritului Sfânt, ci dă cuvânt scepticismului dela ordinea zilei, ca și împăratul David în psalm 12, 1: „*Zis'a nebunul în inima sa, nu este Dumnezeu*".

¹⁾ Planul divin, p. 97.

²⁾ O. c. p. 104.

Nemurirea sufletului o mărturisește mai presus de orice îndoială Dl Hristos la Mat. 10, 28. unde zice: „nu vă temeți de cei-ce ucid trupul.“, și reiese din faptul, că omul trebuie să aibă o notă comună cu divinitatea (Facere 1, 26: „să facem om după chipul și asemănarea noastră“...) și altă notă comună nu putea avea, decât spiritualitatea și (prin urmare) immortalitatea Sufletului¹⁾. „Dacă vreunii, luminați de adevăr și aduși la o cunoștință a iubirii lui Dumnezeu și readuși la perfecție umană, vor deveni, „fricoși“ și „vor da înapoi“. (Evr. 10, 38, 39), ei, împreună cu cei necredincioși (Apoc. 21, 8.), vor fi nimiciți. Aceasta este a 2-a moarte“²⁾.

E absolut evidentă *contrazicerea*, între această doctrină și S. Scriptură. Prin ce argumente susțin adventiștii mortalitatea Sufletului? Singur prin aceea, că Dumnezeu, după ce a făcut pe Adam, i-a zis: „vei muri“, deci moartea privește și Sufletul, căci cu acela a fost făcut? Ei bine, față de aceasta e evident, că Dumnezeu nu a înțeles cuvântul „a muri“, în sens de nimicire, ci în sens de pedeapsă. Dovadă chiar cuvintele Dlui (Facere 2. 1 urm.).

2. Iadul.

Dar ce zic? Aici e *iadul*? poate fi ceva mai clar în Scripturi, decât iadul cu pedepsele lui vecinice? Dar nu pentru adventiști.

„Iadul bibliei... nu e iadul torturării sau a chinului vecinic în foc nestâns, decât numai o moarte simplă în stare neștiută de sine³⁾... După cuvintele sfintei Scripturi toată fapta adeverește, că învățat, ca și neînvățat, moral ca și imoral, credincios și necredincios, tot asemenea mor și se duc în infern, adevă în groapa, unde au datina de a pune morții (Psalm 49, 14. Ecclesiast 9, 10). Moartea, într'aceasta acum mai mult de 6000 ani, decând e în curgere, a secerat mai mult pecăt 200,000,000,000 de oameni (mai sus am văzut, că calculul a dat numai 143,000,000,000 dar asta nu împortă!) (Psalm 51, 5.) cari au trăit în stricăciune, în nedesăvârșire și-au murit mai mulți s'au mai puțini cu durere și fără speranță. Mormintele, adevă temnița morții sunt pline cu morți într'atâta, încât nu-

¹⁾ O. c. p. 105.

²⁾ Părțile planurilor, p. 12.

³⁾ „Catehra Poporului“, revistă fără număr și dat, editată de „Societatea de Biblie și scrieri religioase“, Broklyn.

mărul lor ar fi destul de a umplea tot pământul.. Ei nu s'au dus nici în fericirile împărăției ceriurilor, căci Răscumpărătorul a înștiințat, că nimenea nu s'au dus în ceriu (Ivan 3, 13). Iar după cuvintele S. Petru, nici David nu s'a dus în împărăția ceriurilor (fapte 2. 34). Înțeleptul statorește, că aceștia toți sunt în „infern“ groapă, mormânt (Ecliașt 9, 10). Cât trebuie dar să ne bucurăm, că aceasta mare mulțime de oameni nu e în iad, unde s'ar chinui de draci și de foc nestâns necontenit, dar încă nici în purgator nu-s, precum învață catolicii. Ce mare poate fi bucuria, că învățătura Satanei, care omenirea la așa chinuri o condamnă, de tot nu e adevărată și nu se întemeiază pe cuvintele sfintei Scripturi...“.

Față de acestea crezi că vei frapa pe adversari, când, fără a mai înmulți vorba, te referi la *parabola* biblică despre *omul bogat și Lazăr cel sărac* (Luca: 16, 19--31.), în care se spune clar, că sufletui omului numai decât după moarte e dus în raiu sau iad, unde se începe fericirea sau pedeapsa... Când colo, ce auzi? Parabola aceasta nu trebuie luată în sens literar, ci ca o pildă, în care nici odată nu se înțelege aceea, despre ce e vorba“ (ciudată definiție!). Exemple: parabolele despre grâu și negină, despre oi și capre (ei cunosc și astfel de parabolă!) Deci și în aceasta, „bogatul trebuie să închipuiască o clasă de oameni, iar Lazăr alta clasă“. „După priceperea noastră, continuă „Părțile planurilor lui D-zeu“ (p. 52. urm.) Abraham închipuiește pe Dumnezeu și bogatul poporul din Israil... Săracul (Lazăr) a închipuit pe celelalte popoare... A venit o schimbare pe amândouă clasele. Bogatul (poporul lui Israil) a murit ca nație... Așa, clasa care a fost închipuită cu bogatul, a fost aruncată din milă, în chinuri și din timpul acela, poporul lui Israil se chinuiește ca nație, până astăzi... Și clasa închipuită cu Lazăr a murit, adecă a încetat din starea lor de mai mainte și s'au primit din mila lui Dumnezeu...“

Că parabola evanghelică chiar prin aceea se deosebește de alegorie, că numai atunci se iea în sens impropriu, când sensul literal nu există și că circumstanțele în parabole nici odată nu au vre-un sens impropriu; iar aici vedem o circumstanță: bogatul se roagă să trimită Avram pe Lazăr barem la frații săi, ca să nu ajungă și aceia pe urma lui — asta înzadar o spui ereticului încăpăținat, care cu tot pretul caută

să nege adevărul. Astfel termină ei cu iadul și cu pedepsele lui vecinice¹⁾; noi înse vom mai avea ceva de zis la aceasta chestie.

d) Când va veni domnul Hristos?

Et nunc venio ad fortissimum?

Adventismul, prin definiție, e o sectă, care așteaptă venirea a 2-a a Mântuitorului pe pământ; și am spus-o mai la deal, că aceasta venire ei o pun în timpul de acum. Ne mirăm, cum pâr. Nazarie. în cartea-i amintită deja, spune, că după părerile din anii 1843—4 „partizanii adventismului nu s'au mai hazardat să fixeze ziua și anul celei de-a doua veniri a Mântuitorului; ci se mărginesc să învețe, că deși aceasta venire este apropiată, totuș vremea nu se poate determina¹⁾. Ba se hazardează și fixează anul venirii Dlui pentru timpurile noastre și chiar cu aceea câștigă mai mulți adventiști, că exploatează aceste timpuri pentru propaganda lor. Cunoașterea și combaterea acestui punct trebuie să fie deci preocupățiunea noastră principală!

Sfârșitul lumii îl anunță adventiștii a) bazați pe indiciile anunțate de Hristos; b) bazați pe calcul cu cifre scoase din S. Scriptură.

Dr. NICOLAE BRĂNZEU.

Rubrica homiletică.

Predică pe duminica II-a după Înălțarea s. Cruci.

„Iubiți pe dușmanii voștri, și faceți bine“. (Luca VI. 31.).

Isus Hristos n'a venit pe pământ ca să strice legea dată de Dumnezeu prin Moisi, ci ca s'o perfecționeze, s'o ridice la o înălțime mai mare, s'o îndulcească, că prin ținerea ei să se apropie și omul mai mult de Ziditorul său, după al cărui chip și asemănare a fost creat. Fiindcă oamenii după căderea strămoșilor noștri s'au înrăutățit, și-au pierdut gingășia aceea a sufletului și a friii care-o aveau la început. Dumnezeu le a dat legi aspre, ca prin frica de pedepse să-i facă să se îmblân-

¹⁾ A se vedea broșurile: „Ce spun Scripturile despre iad“? Brooklyn 1921.

²⁾ O. c. p. 125.

zească, să se terească de săvârșirea lucrurilor rele. Dreptce, legea veche se și numește: *legea fricei*, pecând legea adusă de Isus e: *legea iubirei*.

☩ ☩ Hristos, precum vedem din evanghelia de azi, a propus o învățătură cu totul tot necunoscută înainte de El, a poruncit în adins să iubim pe *dușmanii* noștri, ca chiar prin aceasta să ne deosebim de păgâni, cari se credeau datori să răsbune fără cruțare pe acela care i-ar fi vătămat în cinstea lor, ori ar fi pricinuit pagubă în averea lor. La ei era legea zisă: dinte pentru dinte, ochiu pentru ochiu. Ei făceau bine și trăiau în înțelegere și iubeau pe aceia, cari se purtau la fel față de ei.

Această nouă poruncă a lui Isus e abunăseama foarte grea, mai ales dacă o privim cu *patimă* și n'o socotim cu cumpăneala minții serioase. Socotită însă porunca aceasta a iubirei dușmanului cu mintea *sănătoasă* se vede, că e mai mare răul ce-și face și eși celce se răsbună, decât binele ce s'ar face inimicului prin aceea că-l iartă. Pricina este, că dușmanul chiar și când l'ai iertat simțește mult timp muștrări lăuntrice, cari îi produc multe și continue dureri, fiindcă se simte smerit, se simte slab și zdrobit sub povara bunătății tale.

De altcum răsbunarea este o lucrare *nevrednică* de cinstea omului. Chiar de aceea Isus o și oprește sub pedeapsa chinului de veci. Ce ați zice voi iubiților, dacă un împărat puternic și milos ca să-și arete dragostea sa față de un supus al său ar zice: iubite, voesc să fac cu tine o legătură, un contract. Anume cu voiu da o poruncă aspră peste toată țara, că oricine ar cuteza să-ți vateme persoana ta să știe, că voiu socoti acea *vătămare* cași când ar fi îndreptată împotriva mea. Dela tine pretine doresc un singur lucru. Tu să lași să pedepsesc eu vătămarile aduse ție, fiindcă le socotesc ca și făcute mie. Spuneți-mi dacă s'ar afla un atare împărat, care să grăiască așa cu un supus nemernic și nebăgat în seamă, nu s'ar simți acesta în chip deosebit de cinstit? Și dacă nefericitul acela de supus n'ar primi oferta aceasta a împăratului milos și puternic, nu l-am socoti oare cu toții de nebun și nu

ar atrage asupra sa disprețul binemeritat al tuturor oamenilor de bine? Și cugetați voi, că împăratul acela ori cât de milos ar fi el, s'ar mai putea uita cu ochi buni la sluga necredincioasă și obraznică? Și-ar mai bate capul cu iericirea și ajutorarea lui? Din contra, știm cu toții, că l-ar alunga cu tot dreptul dela el ca și pe un nevrednic de bunătatea lui și pe de'asupra l-ar și pedepsi.

Vedeți iubiților, ceea ce am spus ca pildă despre împăratul bun și puternic de *fapt*, se întâmplă cu noi. Dumnezeu socotește deale sale vătămarile aduse contra noastră și pofteste numai dela noi că să-l lăsăm să le pedepsească El, iară noi să le iertăm și să ne împăcăm din inimă, adecă să iubim pe dușmanii noștri. Acest adevăr se cuprinde apriat în s. Scriptură, unde în Pildele lui Solomon cetim: să nu creadă celce a vătămat pe șerbul lui Dumnezeu, că *numai* pe *om* l-a vătămat. Mai mult. Vedem chiar, că Dumnezeu iartă vătămarile aduse direct Lui, pecând cele făcute contra deaproapelui le pedepsește și pe pământ. Anume știm, că nefericitul Cain a adus jertfă lui Dumnezeu din bucatele cele mai slabe, iar după aceea în răutatea inimei sale a omorît pe fratele său dulce, pe Abel. Păcatul cel dintâi l-a făcut chiar contra lui Dumnezeu, fiindcă și-a bătut joc de El, nu i-a dat cinstea ce i-se cădea. Și s. Ioan Gură de aur ne învață, că Dumnezeu nu l-a pedepsit, ci a zis numai păcătosului ca o înfruntare părintească: *ai păcătuit*. Când însă nefericitul Cain a omorît pe fratele său, Dumnezeu s'a aprins de o mânia sfântă și l-a blestemat, l-a alungat dela fața sa în pădurile neumblate, între fiarele sălbatice și toată viața sa nu i-a dat liniște sufletului său, ci l-a lăsat să-și petreacă în frică, în cutremur, în continue muștrări întreaga sa viață.

Vedeți iubiților cum apără Dumnezeu drepturile noastre, cum pedepsește el vătămarile săvârșite contra noastră. Deci e lucru cuminte și e datorința noastră strictă, ca să lăsăm răsbunarea nedreptăților Acoluia, care și are putere s'o facă.

Nici să nu credeți, că iertând celor ce vă greșesc și iubindu-i vă dejosți și vă pierdeți cinstea înaintea oamenilor. Nu. Priviți la Isus, care e îndreptarul sigur al

vieții noastre. El a învățat, a ajutat, a făcut minuni chiar în mijlocul poporului aceluia, care l-a dușmănit, l-a persecutat și în urmă l-a judecat la moarte. Mai mult. În mijlocul durerilor chinuitoare, când se lupta cu moartea pe cruce și când poporul îl batjocorea și-l hulea, El și atunci și-a arătat dragostea sa nemărginită față de el, rugându-se de Părintele său ceresc, să ierte păcatele poporului, pentru că nu știe ce face.

De altcum porunca iubirii dușmanilor noștri nici nu se pare atât de grea, dacă socotim lucrul sub lumina credinței. Știm, că toți oamenii ne sunt frați, pentru că toți suntem fiii aceluiași Părinte ceresc. Știm, că Domnul nostru Iisus Hristos pentru toți oamenii fără deosebire și-a vărsat prețiosul său sânge, deci și pentru dușmanii noștri.

Să nu uităm nici împrejurarea, că noi toți păcătuiam față de Dumnezeu și așteptăm milă și iertare de la el. Cum vom putea-o noi dobândi, dacă noi nu iertăm semenilor noștri, cari poate nici nu din răutate, ci din slăbiciune și nebagare de seamă ne-au vătămat pe noi? Și apoi ce suntem noi față de Dumnezeu, pe care îndrăznim să-l vătămăm? Praf și cenușe. Pecând semenul nostru, care ne-a vătămat și pe care-l socotim de dușman e om ca și noi, cu același scop și aceeași fire, pentru care deopotrivă ca și pentru mine a murit Mântuitorul.

Alungați iubiți creștini, din inimele voastre mânia, ura și dorul de răsbunare. Pe cei cari vă fac ori doresc să vă facă rău cercați să-i aduceți la calea cea bună prin răbdare și iubire, căci aceste sunt armele puternice cu ajutorul cărora și fiarele se îmblânzesc. Să nu uitați nici aceea, că chiar și Dumnezeu lasă câteodată pe oamenii răi să ne năcăjească pentru păcatele noastre ascunse, ca prin suferințe să le ispășim și să ne facem vrednici a primi iertarea și astfel să ajungem la scopul nostru ultim la fericirea vecinică. Amin.

TELLUS.

Predică pe Duminica III după Înălțarea sf. Cruci.

„Tinere ție-ți zic: scoală“. Lc. 7, 14.

Iubiți creștini, sf. ev. de astăzi ne poartă privirile spre țara sfântă a Mântuitorului Isus. Acolo pe drumul ce șerpuiește printre Tabor, muntele schimbării la față și Hermonul mic o ceată de oameni coboară din Capharnaum și se apropie de *Nain*. Merg liniștiți, cufundați în gânduri. Privirile tuturor sunt ațintite asupra conducătorului din frunte, singurul care întrerupe din când în când tăcerea. Și toată vorba ce se desprinde de pe buzele lui pătrunde adânc în inimile înfiorate. Este El, prorocul mare și de mult asteptat, puternic în vorbă și faptă, care a răscolit în adâncurile lor sufletele Galileenilor necredincioși: Isus din Nazaret. Ceata ucenicilor și popor mult îl impresioară, pândind vorbele-i mântuitoare.

Soarele scăpătase când mândra ceată intră pe poarta orașului împrejmuit cu ziduri. În liniștea serii ca o furtună se ridică deodată vaete sfâșietoare, bocete ascuțite, glasuri tânguitoare de flaute și cimbale. Sunt cunoscutele plângeri de înmormântare. Popor mult din cetate petrece la groapă pe un tinăr, fiul unic al unei văduve nefericite. Sub poartă lumea se oprește. Ochii tuturor joacă în lacrimi. O durere adâncă se strecoară în inimi. Icoana într'adevăr e cât se poate de tristă. Un tinăr, mai ieri plin de nădejdi și viață, azi rece, învălit în giolgiuri și purtat de patru, pe targă, la mormânt. Și lângă el mama încremenită de durere, sguiduită de sughițuri. O biată văduvă, căreia moartea îi smulge din brațe singura nădejde și mângăere ce i-a mai rămas. Cum să poată ea birui potopul de durere ce o înneacă? Privirea ei rătăcește în jur, des-nădăjduită.

Și iată, din mulțime se desprinde un om: profetul din Nazaret. „Văzându-o pe dânsa Domnul — ne spune Scriptura — i-s'a făcut milă de ea“. Se apropie de mamă, cearcă să o mângăe cu vorba lui lină, blândă: „Nu plânge“. — Dar o vorbă e prea puțin pentru atâta jale. De câteori n'a auzit ea azi aceeaș vorbă! Nici nu se oprește Isus la o simplă vorbă. Se apropie de mort, pune mâna pe targă și cu glasul lui blând, în care tremură mila și atotputernicia rostește: „tinere ție-ți zic scoală!“ Și, — minune! — în clipa aceea s'a ridicat tinerul,

a început a vorbi și a sburat în brațele mamei uimite, copleșite de mirare și fericire.

Minunată întâmplare, iubiți creștini. Și pe cât de minunată, pe atât de bogată în învățături. Viața pământească seamănă doar de minune cu această întâmplare. Este atâta durere, atâta plâns și năcaz pretutindenea, de-și pare că toată lumea asta neastâmpărată, lărmuitoare, neliniștită, este un mare convoiu de îngropare. Mama îndurerată din Nain de câte ori n'o întâlnești în satele și orașele noastre! Mâna năprasnică a durerii isbește fără milă în toate părțile. Câte mii de vieți se sting zi de zi, câte morminte se închid în fiecare oră! Câți se sbat, în clipita aceasta chiar, în dureri cumplite, câți se usucă fără un bruş de pâine! Și durerile sufletești, mai grele chiar decât cele înșirate, cine le-ar ști spune?! Abia este om care să nu fi avut în suflet o înmormântare: a trebuit să-și îngroape multe nădejdi sfărmate, multe visuri zdrobite.

Iubite creștine, nu trece nepăsător, cu inima rece pe lângă durerea fratelui tău. Adu-ți aminte de Isus și mama din Nain. Isus cunoaște mai bine decât noi rostul durerilor din lume. El știe, că tot răul este rod al păcatului. Și știe, că Dumnezeu și răul îl întoarce spre binele nostru. Totuș durerea mamei desnădăjduite îi umple inima de milă. N'a mai văzut-o, n'a cunoscut-o. Totuș îi spune îndată o vorbă de mângăere, îi sare într'ajutor. — Tu, iubite, ce faci când întâlnești în drum pe mama din Nain? Și cât de des o întâlnești! Cu o singură vorbă bună poți face adesea un bine mare! Ce rușinos ar fi dacă în cazuri de acestea tu ai tăcea! — Gândește, când vezi pe altul în năcaz, că ești tu în locul lui, căci cine știe dacă mâine nu vei fi. Atunci va trebui să te cuprindă mila pentru cel năcăjit trupește ori sufletește, și nu vei putea trece nepăsător. Vei fi atunci milos și milostiv după pilda lui Isus, care din milă pentru tine de bună voie s'a dat morții. „Milă voiu nu jertfă“ zice Domnul. Nu vei face atunci altuia rău, nu vei pricinui nimănui durere. Omul bun și milos cruță și animalele, cu atât mai vârtos pe frații săi. Dimpotrivă, vei face bine când și cui numai poți. Privește pe Isus. Alină durerea mamei din Nain nu numai cu vorba, ci și cu fapta. Nu numai puterea lui omenească, ci atotputernicia dumnezească o folosește pentru ca să mângăe pe sărmana văduvă. Până în împărăția morții străbate cuvântul Lui și scoate de acolo un suflet mutat pentru totdeauna. Față de această milă atotpu-

ternică, de sigur, tu te simți neputincios. Cât de puțin și neînsemnat e ceea ce poți da tu: un sfat bun, un brâu de pâine, un car de lemne, ș. a. Dar gândește, ce trist ar fi dacă tu nici puținul acesta nu l-ai face! Cum vei putea sta atunci în fața milostivului Isus?

Și, iubite creștine, nu aștepta atâta rugare de la cel năcăjit. Nici o vorbă n'a zis mama din Nain către Isus. A fost de ajuns ca Isus să vadă fața ei brăzdată de durere, pentru ca îndată să-i dea ajutor. Fă și tu așa. Sunt atâția năcăjiți ascunși, cari nu îndrăznesc să ceară, deși starea lor e mai tristă, poate, decât a cerșitorului din drum. Li cunoști tu bine. Se găsesc în tot satul. Spre aceștia să-ți întorci mai cu seamă mila. În sfârșit, ori când și ori unde vei vedea durere și năcaz, ori de câte ori vei întâlni pe mama nenorocită din Nain, aduți aminte de pilda învățătorului Isus și urmează-o!

Și mai este o învățătură care trebuie să ne miște sufletul în fața mortului din Nain. Priviți-l! Rece, palid, nemișcat. Alții îl duc la groapă. Nu simte nimic. Tânguirile mamei nu-l mișcă. Ce tristă icoană: un tinăr mort!

Astăzi, iubitorilor, e plină lumea de morții! Căci morți sunt nu numai aceia, cărora le-a înghețat suflarea, al căror trup rece alții îl duc la groapă. Sunt morți, pe cari i-ai crede vii, căci umblă, vorbesc, lucrează, strigă, se ceartă. Au, poate, fața rumea și trupul vânjos. Dar numai se par vii. Trăiește trupul, suflatul le este mort. Sunt ca mărul cu coaja frumoasă, dar cu miezul putred. Căci un singur păcat de moarte, rupe sufletul de Dumnezeu, izvorul vieții, și îl ucide. Moartea aceasta e nespus mai tristă decât moartea trupului!

Nu cumva, iubite creștine, ești și tu mort? Nu recunoști chipul sufletului tău în mortul din Nain? Ai poate și tu un păcat de moarte, mai multe nenumărate! Ești și tu o biată umbră, care te strecoari printre oameni, îi înșeli să creadă că ești viu, să nu te ducă ei la groapă, căci te cufunzi tu singur tot mai adânc în moartea păcatului. Petreci la groapă pe tinărul din Nain, tu, care ești mai mort decât el!

Ori nu ești încă mort, dar tragi de moarte. Tot îngrămădești la păcate, tot mai puțin porți grijă de suflet, tot mai rar la biserică și la ss. taine și tot mai des la crișmă. Nu-i departe ceasul când te vei rupe cu totul de Dumnezeu, vei muri.

Grijește bine: azi ai fericirea să întâlnești pe Hristos Mântuitorul. Ție-ți strigă azi: „scoală“. Scoală dar! Rupe legăturile morții, smulge din suflet păcatul și vei fi viu. N'auzi cum te plânge buna ta maică: biserica, cum te jelesc îngerii?! Dumnezeu te chiamă: „întoarceți-vă la mine... de ce să muriți casa lui Israil“, doar „nu voesc moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu“. Dumnezeu este al viilor, nu al morților.

Nu mai tot amâna întoarcerea la Dumnezeu de pe azi pe mâine. Azi stă Hristos la poarta sufletului tău și bate, îți poruncește: „scoală!“ Nu-ți împetri inima. Azi! Mâine cine știe dacă vei mai putea merge la preot, să cazi în genunchi înaintea lui Dumnezeu, ori te vor duce alții la groapă, ca pe tinărul din Nain!? Și la poarta orașului nu-ți va mai ieși Hristos în cale; va fi prea târziu.

Ori ți-se pare greu să rupi cu trecutul, cu obiceiurile vechi. N'ai îndrăzneală să faci o spovedanie bună. Îți răspund: toate le poți cu ajutorul Celui ce-ți zice azi: „scoală!“ Vezi doar limpede, la poarta din Nain, ce putere are glasul Lui, că și morții îl aud. El este stăpânul vieții și al morții. Și azi arată strălucit, că Dumnezeu adevărat este, că El este „învierea și viața“. (Io. 11, 25). Ascultă dar chemarea, porunca lui Isus Dumnezeu. Hotărăște-te să duci de acum o viață nouă, mai bună. Intră și tu în ceata celor cari însoțesc și laudă pe Isus, preamărește și tu pe Dumnezeu cu mulțimea din Nain, mărturisind, că proroc mare s'a arătat.

Așa vei putea birui toate durerile vieții, vei birui și moartea, vei fi fericit. Amin.

CLERICUS.

Cuvântare

la înființarea unui „cor“ sau a unei „reuniuni de cântări“, „societăți muzicale“ etc.

In amintirea pâr. I. Dragomir.

Cântarea, graiul inimei, tocmai așa își are rostul și destinațiunea sa în viață, ca și vorbirea obișnuită. Mai mult, sunt prilejuri mari, sfinte și înălțătoare în viața omului, ca și a popoarelor, când simțirea covârșește totul, când schimbul obișnuit de cuvinte nu mai ajunge, când inima e așa de plină, încât e neapărată nevoie să se descarce în vers și cântare. La astfel

de prilejuri ne dăm seamă, că numai cântarea e din raiu, fiindcă, între toate artele, ea are urmarea cea mai nemijlocită efectul cel mai imediat.

Mamele, când vreau să-și adoarmă copilașii, le cântă cântece de leagăn:

Nani-nani, copilaș,
Dragul mamei îngeraș etc.

Ostașii, când pornesc în războiu, sunt duși mai mult pe ăripile cântării, decât pe ale comandai sau ale ordinului de zi.

Până și îmblânzitorii de fiare selbatice încă se folosesc de cântare, și peste tot de muzică, pentru îmblânzirea și instruirea lor. Și omul este cea mai selbatică fiară, care are mai multă nevoie de îmblânzire și instruire. De când se zice că „omul omului e lup“ (homo homini lupus)!

De aceea vedem pe călugării misionari, cari lasă casă, lasă masă, lasă frați, lasă surori, lasă părinți, rude, prietini și cunoscuți, lasă patrie iubită, și departe, peste mări și țări, se duc să vestească cuvântul lui Dumnezeu între neamuri necunoscute, de multeori selbatice, îi vedem, zic, începând cu cântări sfinte. Prin armoniile cerești ale cântărilor încearcă ei să deștepte în păgâni și în selbatici simțiri mai duioase, gânduri mai omenești, suflete mai în stare să primească adevărurile religioase. Biblia încă ne arată, cum David a știut de atâtea ori să aline furia socrului său, a împăratului Saul, numai cu farmecul cântării și al psalmilor săi.

Și dacă s'a zis, că nu e popor fără credință în Dumnezeu, tot asemenea trebuie să se zică: nu e popor fără cântare.

Indeosebi poporul nostru românesc e nedespărțit de cântare dela leagăn până la mormânt:

Doină zic, doină suspin,
Tot cu doina mă mai țin;
Doină cânt, doină șoptesc,
Tot cu doina viețuesc.

Și cum e astăzi, așa a fost și în vechime.

Despre ostașii lui Ștefan cel Mare, domnul Moldovei știm că mergeau la lupte însuflețiți de cântece războinice, ca acesta:

Hai, frați! hai, frați! la năvală dați, la năvală dați,
țara apărați!
Hai, frați! hai, frați! la năvală dați, la năvală dați,
crucea apărați!
Hai, frați! hai, frați! la năvală dați, la năvală dați,
legea apărați!

Iar în timpul mai nou, n'a deșteptat ininul nostru național „Deșteaptă-te Române!“ mai multe inimi românești din somnul cel de moarte, decât atâtea școli și discursuri patriotice? Și n'a însuflețit oare pe ostașii „să cucerim ce-avem de cucerit“ în războiul mondial abia încheiat, mai mult decât orice proclamațiune și ordin de zi, fulgerătorul cântec: „La arme!“ Și nu cultivă oare mai mult simțemântul de dragoste unii de alții, de armonie frățească și de unire românească în cugete și simțiri, cealaltă cântare națională „Pe-al nostru steag e scris unire!“ etc.

Și dacă e să scoatem răul din lume, dacă e să facem, cu un cuvânt, ceea ce a făcut Domnul Hristos în biserica din Ierusalim cu sfârșarii și neguțătorii, pe cari i-a dat afară din templu, zicându-le, să nu necinstească casa Tatălui ce-resc, atunci aceasta se va putea face tot numai prin armonia cântării, prin armonia binelui, prin frățeasca conducere a tuturor celor buni, prin strângerea rândurilor, prin ascultarea firească de cel chemat să conducă: prin cântare.

Iată urmările sociale ale cântării bine îndrumate. De aceea fie bine venită și binecuvântată în mijlocul nostru!

IOAN GEORGESCU.

Insemnări.

S. Mehedinți. *Explicarea evangheliilor*, potrivit cu programa oficială, București, editura „Viața Românească“ Calea Victoriei, 37. Format 8°, pagini 152, prețul 19 lei.

Apariția unei lucrări de d-l S. M. profesor universitar în Bucureștii și membru al Academiei Române, cunoscut și sub pseudonimul Soveja, e totdeauna un eveniment literar sau științific de seamă. D. Sa e una din personalitățile cele mai reprezentative ale României întregite. Geograf și etnograf remarcabil — D-Sa predă de multă vreme aceste materii la universitatea din București, dându-ne și mai multe manuale de geografie pentru cursul primar și secundar, — literat distins și neîntrecut îndrumător literar și cultural — D-Sa e autorul volumelor „Oamenii dela munte“, „Primăvara literară“, „Către noua generație“, „Poporul“, „Ofensiva națională“, etc. iar ca director al celei mai vechi și mai valoroase reviste românești „Convorbiri Literare“ D-Sa e continuatorul marilor noastre

tradiții culturale moștenite dela M. Eminescu, T. Maiorescu, A. C. Popovici, ș. a., — pedagog de o rară putere fascinatoare prin echilibrul și seninătatea. sa sufletească deosebită — D-Sa e autorul celei mai de seamă lucrări pedagogice tipărită în timpul din urmă, spre marea bucurie a tuturor inimilor în adevăr românești și creștinești în patru (!) ediții. Altă creștere — școala muncii” precum și al admirabilei lecții de geografie și de energie națională „Ce trebuie să cugete un Român despre țara și neamul său?” Cu acestea încă n’am spus totul. Fiind D-Sa fiu de țăran din Soveja munților Putnei — de aici pseudonimul D-Sale — nu și-a uitat de obârșie și pentru luminarea saletor redactează acum de 6 ani foaia săptămânală „Dumineca Poporului” într’un graiu și duh adevărat poporal. Ceeace ni-l face nouă, Ardelenilor, și mai drag este că D-sa cunoaște și prețuiește mult Ardealul. Dovadă broșura D-Sale „Ce așteptăm dela României de peste vechile hotare?” cuprinsă în volumul mai nou „Politica de vorbe și omul politic”.

Cine i-a cetit lucrările acestea, știe că dl S. M. are o puternică lature etică și anume în direcție pronunțat creștină. În deosebi cetitorii mult apreciatei sale cărți pedagogice „Altă creștere — școala muncii” își vor aminti cu plăcere de strălucitele predici ce le-a sămănat autorul, cu atâta pricepere și dibăcie în numita carte.

Pentru toți însă, fie cetitori vechi, fie noi va fi un prilej de reculegere și îmbărbătare morală lectura *Explicării evangheliilor*. În adevăr, autorul e mai destoinic în tâlcuirea sfintei scripturi decât mulți preoți și teologi ai noștri. Dovadă că chiar și studenții în teologie l-au rugat pe autor să înfățișeze problema religioasă auditorilor universității din București, precum și publicului mare doritor a medita asupra acestei mari chestiuni.

La început ne dă un capitol foarte interesant de studiu comparativ al principalelor religii din lume: Budhism, Mohamedanism, creștinism, din care apare superioritatea acestuia din urmă în toată strălucirea sa. Ne mai înfățișează apoi cu maestrie deosebită și pe Isus ca învățător, precum și biografiile Lui, care sunt sfintele evanghelii. Urmează apoi tâlcul următoarelor pilde și pericope evanghelice, obișnuite mai mult în Duminecile și serbătorile de peste an: Sămănătorul, Neghina, Grăuntele de muștar, Datornicul nemilostiv, Oaia și drahma cea perdută, Fiul rătăcit, Bogatul desmerdat și Lazăr

cel sărac, Judecătorul nedrept, Vameșul și Fariseul, Vierii cei netrebnici, Vestmântul de nuntă, Celea 10 fecioare, Talanții, Bogatul nebun, Zacheu, Lepădarea de sine, Judecata de apoi, Cine vrea se fie mai mare, să fie întâiu slugă, Recunoștința adevărată. Incheie cu un scurt capitol despre Isus ca arhiereu și împărat.

Din toate se desprinde convingerea dominantă, că toate studiile sunt însemnate, dar cel mai important pentru pregătirea tineretului, fiind singur în stare a-l ridica pe om peste nivelul totdeauna șovăitor al judecăților legate de relativitatea intereselor trecătoare, este *studiul religiunii creștine*. Această religie singură e în stare să asaneze relele morale de care suferă omenirea acum după războiu mai mult decât de cele materiale. Creștinismul e, doar, cum spune și autorul, nu o confesiune oarecare, ci însași formula etică cea mai deplină în toată dezvoltarea omenirii de până astăzi și cea mai sigură temelie pentru progresul individual și național.

Nu e mirare, deci, că astăzi spiritele cele mai distinse din lumea întreagă: Mecehowski la Ruși, Lloyd George la Englezi, H. Lavedan la Francezi, Giovanni Papini la Italiani caută tămăduirea lumii de astăzi la Cel ce a zis despre Sine că e „calea, adevărul și viața“.

Noi, clericii români, trebuie să fim deosebit de recunoscători d-lui S. M. pentru ajutorul ce ni-l dă prin cartea de față și să facem, tot ce ne stă în putere, pentru ca aceste sfinte învățături creștinești, date cu atâta însuflețire și pricepere, să pătrundă cât mai adânc și să fie cât mai mult respectat și în viață. (ig).

† **Duliu Zamfirescu.** La mănăstirea de maice Agapia din minunații munți ai Moldovei s'a stins, fără de veste, în urma unei intoxicații, vieța unuia dintre cei mai însemnați scriitori români. Nu e locul să arătăm aci valoarea tuturor operelor sale în versuri și proză, atât de numeroase. (*Versuri:* „Alte orizonturi“, „Imnuri păgâne“, „Poezii nouă“, „Miriță“, „Pe marea neagră“, etc. *Proză:* „In fața vieții“, „Viața la țară“, „Tanase Scatiu“, „In războiu“, „Indreptări“, „Anna“, „Scrisori Romane“, „Lydda“, „Furfanto“, etc. Apoi: „Poporanismul în literatură“, „Metafizica cuvintelor și estetica literară“, etc.) Amintim numai, că dintre numeroasele sale lu-

crări mai mult interes presentă pentru noi întâiul volum din istoria Comăneștenilor, cum și-a intitulat el seria sa de cinci romane: „Viața la țară“ și al patrulea: „Indreptări“. Întâiul (Viața la țară), fiindcă ne înfățișează fidel viața fraților noștri din vechiul regat în aspectele ei cele mai multiple și mai interesante: boieri de viță veche cu adevărată dragoste de țară și de țărani ca Comăneștenii; arăndași parveniți și hrăpăreți, al căror unic scop e îmbogățirea cât mai repede și cu orice mijloace; țărani obișduiți, cari, ne mai putând suferi nedreptățile ciocoilor, se revoltă, plătind cu sânge scump și nevinovat încercările lor de desrobire; femei virtuose ca Gașa, acest ideal de femeie alcătuit numai din suflet și linii armonice; femei vițioase și răutăcioase ca coana Prohira, mama arăndașului Tanase Scatiu, apoi Anna, Berta și celelalte din amintita serie de romane, etc. etc. — Al patrulea roman „Indreptări“ se îndreaptă în cea mai mare parte spre Ardeal. Eroina acestui roman *Porția* sau *Mia* e fiica unui preot român unit din Ardeal crescută în frica lui Dumnezeu, dragostea de neam și de muncă. Ea se și alege nu numai o soție credincioasă și mamă bună, dar și o gospodină vrednică, în stare să poarte singură tot greul unei mari gospodării, cum e a soțului ei Alexandru Comăneșteanu. Tatăl fetei, părintele *Moise Lupu*, cu frumoase studii făcute în *colegiul de propaganda fide din Roma*, nu seamănă întru nimic cu preoții de toate zilele. El are cele mai corecte păreri asupra întregii vieți publice românești, pe care o cunoaște perfect de bine Academie Română, Teatru Național, Ateneu, politică chiar, așa încât el devine un Mentor în ce privește critica aristocrației blasate din vechiul regat. Mai mult, el e un luptător neînfricat acasă, la el în Ardeal, pentru drepturile neamului său, fiind de opt ori osândit de dușmanii săi seculari. Rar găsești nu numai în literatura noastră, dar chiar și în literaturile străine un tip de preot atât de simpatic și de ideal ca acesta al lui Moise Lupu, creat de D. Z. Nu-i vorbă, a meritat preotul român din Ardeal să fie înfățișat astfel. El a avut doar atâtea apariții luminoase în cursul timpurilor. Dar merită toată recunoștința și autorul care ni l-a înfățișat într'o atmosferă atât de demnă de urmat și de iubit. — Nu mai puțină dragoste și înțelegere arată autorul și pentru classicul pământ al Ardealului, precum și pentru țărănul nostru incomparabil din marginea Sibiului

Văzându-se în vârful „Dealul dorului“, unde se despărțiau muierile de bărbați, când aceștia plecau în țara românească după comerț, autorul își dă seamă că din codrii și văgăunile acestea ieșau pe vremuri triburile vânjoase ale Costobocilor, ale Carpilor și Teuriștilor, apoi, exclamă astfel: „Dar din plămada sângelui strămoșilor, a crescut o rasă nouă, tăcută și răbdătoare, al cărui suflet se înalță sus, în restriște și se pregătește pentru victorie. Salve ție, viță puternică de pe malul Tibrului, ce-ai răsărit în huma neagră a Carpaților, și ție, pământ credincios al Daciei, ce-ai păstrat virtuțile avute, salve!“ Privind apoi pe voinicii noștri țărani din Poiana Sibiului, cum ascultă de evlavioși liturghia, Comănășteanu și deci autorul are senzația că vede senatul roman de pe vremea lui Appius Claudius Ceacus gata a respinge propunerile lui Cineas. — *Peste tot autorul avea credință nesguduită în viitvrul neamului nostru prin latinitate.* În discursul de recepție la Academie zice: „dacă luăm pe strămoșii noștri în părăsirea completă în care au viețuit mai bine de o mie de ani, spre a răsări la libertate cu minunatele însușiri ale poporului nostru de astăzi, trebuie să recunoaștem că *latinitatea e o virtute*, pe care o au numai unele plante superioare de a-și păstra, în sâmbure puterea germinativă a speciei“.

Pentru toate aceste calități pozitive și de mare valoare ale operei sale, noi îi vom păstra o amintire totdeauna recunoscătoare, uitând și iertând micile și trecătoarele lui conflicte cu unii sau cu alții dintre ai noștri, din motive pe care credem că și el le-a regretat mai târziu.

Ioan Georgescu.

*

Medievalism? „Tendența ideală nu este lipsită de utilitate. Unitatea poporului, care face pe un popor să fie tare, este spiritualitatea comună. Fără de dânsa ce trebuie să se întâmple? Fără de ea, fatalmente, va trebui să decădem sub animalitate, pe lângă toată civilizația noastră ca din povești și atât de mult lăudată. Astăzi deja se întâmplă a deseori, să te dorești cu toată inima din epocă aceasta lipsită de suflet spre evul mediu, spre așa numitul: întunecat ev-mediu“. Așa a vorbit, cu adâncă convingere, la universitatea din Viena, în 11 Noembrie 1921, *Gerhart Hauptmann*, unul din cei mai de seamă scriitori în viață ai Germaniei de astăzi. Scurt: o re-

venire la evul mediu, așă cum amintea odată ocazional și H. St. Chamberlain în cunoscuta sa carte „Die Grundlagen des 19-ten Jahrhunderts“.

Și când te gândești că la noi anumiți critici și doctri-nari universitari, unilaterali, au aflat că felul cum scrie d-l I. Georgescu în istoria sa bisericească asupra romanticismului german și peste tot asupra regenerării sufletului catolic în în diferitele țări europene ar fi „o înjosire a genului uman“, dacă nu retrogradism direct?!

„Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta!“ (Faptele A-postolilor VII, 60), că nu știu ce scriu. Ixigrec.

*

Protestantismul de astăzi. Cine vrea să vadă haosul din biserica protestantă a Germaniei de astăzi, să cetească articolul teologului evanghelic Dunkmann în revista „Hochland“ No. 1. din 1921/22. După socoteala societății învățătorilor astăzi sunt peste 529 nu nțe confesionale (secte) protestante germane. Fiecare vrea să se impună ea și să aibă exclusiv conducerea.

Și cu aceștia vreau să se unească frații nostri ortodocși?! „Lăsați-i pre dâșșii; povățuitori orbi sunt ai orbilor; și orb pe orb de va povățui, amândoi în groapă vor cădea!“ (Matei XV, 14).

Posta Redacțiunii.

B. A. Cluj. Da, aveți toată dreptatea. Și noi am rămas uimiți de atitudinea celor dela »Patria«. Nu credem să servească interesele cetitorilor prin aceea, că și de chide coloanele pentru ponegrirea unei instituții, care și după spusele celor mai îndârjiți dumani ai ei, a pus baza civilizațiunii moderne și a cărei menire de reformatoare a omenimii *chiar de loc* n'a încetat! Biserica catolică prin forța inerentă constituției sale divine a efectuit minunata aceea primenire a omenimii, a cărei roade îmbucurătoare se văd în mod deosebit la poporul Francez, a a cărui vieată intimă se pretează a o cunoaște individul Oțetea.

Hotărît, că »Patria« ar face bine, dacă ar înceta cu publicarea scrierilor, cari pe dreptul jignesc cele mai adânci simțeminte a multora, cu deosebire atunci, când n'are nici baremi un cuvânt pentru banditismele din Ocoliș și nici chiar pentru cele din Feiurd, o palmă de loc dela Cluj.